

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 2016 р. №

Київ

Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року

1. Схвалити Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, що додається.

2. Міністерству економічного розвитку і торгівлі України разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити та подати у тримісячний строк Кабінету Міністрів України проект плану заходів з реалізації Стратегії, схваленої цим розпорядженням.

3. Визнати таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 641 «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки».

Прем'єр-міністр України

В. ГРОЙСМАН

СХВАЛЕНО

розпорядженням Кабінету Міністрів України

від _____ № _____ -р

СТРАТЕГІЯ

розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року

Загальна частина

Мале і середнє підприємництво (далі – МСП) є визнаною у всьому світі рушійною силою, яка генерує національне багатство шляхом створення нових робочих місць, зростання валового внутрішнього продукту, а також стимулювання розвитку конкурентоспроможності і інноваційного потенціалу економіки.

Ця Стратегія розроблена на виконання [Стратегії сталого розвитку “Україна - 2020”](#), схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, та [плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік](#), затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2016 р. № 418.

Стратегія розроблена з урахуванням основних положень:

[Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони](#), ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII;

[Транспортної стратегії України на період до 2020 року](#), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 р. № 2174;

[Енергетичної стратегії України на період до 2030 року](#), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071;

[Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року](#), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806;

[Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року](#), затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385;

[Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року](#), затвердженої постановою Правління Національного банку України від 18 червня 2015 р. № 391;

[Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року](#), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 844;

[плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання](#), відображених Групою Світового банку у методології рейтингу “Ведення бізнесу”, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1406;

[Стратегії подолання бідності](#), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161;

[Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні](#), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402;

[плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності](#), затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 615;

[Концепції Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України](#), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р. № 892 (додаток 1).

Крім того, Стратегія матиме зв'язок із програмними та стратегічними документами, що перебувають в процесі розробки: Стратегія розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року, Національна експортна стратегія, Стратегія розвитку промислового комплексу до 2025 року, Енергетична стратегія до 2035 року, Порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року і Цілей сталого розвитку в Україні.

Історично важливий крок для України – підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – УА) разом з положеннями про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (далі – ПВЗВТ) є виявом реалізації європейського вибору України, приділяючи особливу увагу інституту демократії, верховенству права та правам людини. Економічна реалізація спрямована на модернізацію економіки, стимулювання торгівлі та забезпечення відповідності економічного регулювання європейським та кращим міжнародним практикам. Для МСП, вкрай чутливих до змін, важливим є пристосуватись до нових умов функціонування.

Уряд України визнає надзвичайну складність викликів, що постали перед економікою країни та підприємствами і прагне докласти всіх зусиль для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору МСП, керуючись принципами кращої міжнародної практики, викладеними в Акті з питань малого бізнесу для Європи (далі – АМБ) та Індексі економічної політики у сфері МСП (додаток 2 і 3).

Саме тому, одним з пріоритетних завдань сучасної державної політики є дерегуляція та розвиток підприємництва, в тому числі розробка Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року та Плану заходів з її реалізації.

Ця Стратегія спрямована на формування міцної основи для поступового зростання МСП, враховуючи тимчасово обмежені можливості фінансової підтримки та значні виклики, що постали перед країною.

Стратегія ґрунтується на дотриманні принципів:

розробка Плану заходів з реалізації Стратегії є обов'язковою; охоплення лише тих завдань, які можливо виконати протягом 2017-2020 років.

обмежені фінансові ресурси держави, тому можливим є залучення інших джерел фінансування;

першочергово необхідно закласти основу розвитку МСП (політика, інституції, потенціал, регуляторне поле);

формування політики у сфері розвитку МСП потребує значних часових затрат та повинно здійснюватись на постійній основі;
максимально ефективна співпраця між заінтересованими сторонами.

Аналіз сучасного стану розвитку МСП

МСП в Україні вже досить тривалий час функціонують в складних умовах соціально-економічного розвитку. В 2014 році в Україні розпочалась економічна криза – втретє за історію незалежності країни – викликана геополітичним конфліктом (військовою агресією з боку Російської Федерації), що мало наслідком руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, втрати міжгалузевих та логістичних зв'язків, ускладнення міжнародних відносин, недоступності енергетичної сировини (вугілля), суттєвого зростання інвестиційних ризиків та негативних очікувань населення. Також значний негативний вплив мали і накопичені системні диспропорції, наслідками яких стали девальваційні та інфляційні шоки.

Після значного падіння ВВП у 2014-2015 роках (6,6 % та 9,8 % відповідно), в поєднанні зі зростанням індексу споживчих цін (на 24,9 % та 43,3 %), в економіці стали помітними ознаки відновлення та посилення позитивних тенденцій впродовж трьох кварталів 2016 року (0,1 %, 1,4 % та 2% відповідно). Так, за результатами 9 місяців 2016 року капітальні інвестиції продемонстрували зростання на 16,4 %, обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), залучених в економіку з початку інвестування за 9 місяців збільшився на 6,2 % (порівняно з 01.01.2016), зростання індексу споживчих цін уповільнилося та за результатами січня-листопада становило 11,4%. Однак, розрив економічних відносин з Російською Федерацією, тимчасова анексія кримського півострову та триваюча військова операція на сході України продовжують негативно впливати на економічне становище країни. Значно зріс та лишається високим рівень безробіття (9,2 % населення віком 15-70 років в середньому за дев'ять місяців 2016 року), експорт товарів та послуг продовжує демонструвати негативну динаміку – за результатами 11 місяців 2016 року скорочення становило 5,2 % (порівняно з відповідним періодом 2015 року за методологією платіжного балансу).

За показниками кількості, зайнятості та обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП займають вагомe місце в економіці України.

[Законом України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні”](#) визначено правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва. Крім того, зазначеним законом було внесено зміни до [Господарського кодексу України](#), де за критеріями кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік суб'єкти господарювання поділяються на суб'єкти мікропідприємництва, суб'єкти малого, середнього та великого підприємництва. В цілому ці визначення відповідають законодавству ЄС, однак не містять критерію “балансу”. Враховуючи значну девальвацію національної валюти, деякі суб'єкти МСП змінили категорію суб'єкта господарювання за вищезазначеними критеріями.

Підприємства в Україні ведуть діяльність на загальній або спрощеній системі оподаткування. Спрощена система оподаткування (далі – ССО) була запроваджена в 1998 році з метою стимулювання розвитку малого підприємництва, а також зменшення неформальної зайнятості.

З 01.01.2012 набрали чинності положення [Податкового кодексу України](#), відповідно до яких юридичні особи або фізичні особи-підприємці можуть сплачувати єдиний податок (замість окремих податків та зборів) та мають право на спрощені процедури обліку та звітування, що є важливим питанням для малих підприємств, беручи до уваги той факт, що податкове адміністрування зазвичай є однією з основних перешкод для розвитку підприємництва. За працівників такі підприємства мають сплачувати податок з доходів фізичних осіб та єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ). На заробітну плату найманих працівників робляться нарахування ЄСВ у сумі 22 % від розміру мінімальної заробітної плати. Сьогодні існує чотири групи платників податків за ССО.

Останні наявні статистичні дані (додаток 4) показують, що у 2015 році в Україні налічувалось лише 423 великих підприємства (або 0,02 % загальної кількості суб'єктів господарювання). Решта суб'єктів – це МСП, в тому числі 15 510 суб'єктів середнього підприємництва, 1,96 млн. суб'єктів малого підприємництва (327 814 малих підприємств та 1,6 млн. фізичних осіб-підприємців). Значна девальвація гривні у 2013-2015 роках призвела до того, що частина суб'єктів господарювання, які традиційно сприймалися як великі, мали дохід від будь-якої діяльності менший за 50 млн. євро, тому їх дані були враховані у статистичній інформації по суб'єктах середнього підприємництва.

В 2015 році кількість великих підприємств і суб'єктів середнього підприємництва скоротилася на 15 % та 7 % відповідно порівняно з 2014 роком (додаток 4). Це серед іншого, може бути наслідком того, що певна кількість підприємств перейшли до іншої групи через обмежений попит та проблеми з ліквідністю. Більше 2 000 компаній оголосили про банкрутство та розпочали процес ліквідації в 2014 та 2015 роках (База даних Вищого Господарського Суду України). В той же час зросла кількість суб'єктів мікропідприємництва. Водночас, створювались і нові підприємства (або відновлювали діяльність) особами, що втратили роботу або переїхали з зони конфлікту. Деякі підприємства були вірогідно створені з податкових міркувань (наприклад, для працівників що працюють за договорами підряду). Крім того, у 2015 році обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) зріс на 28,9 % за рахунок цінового фактора, що становило 63,0 % від загального обсягу реалізації(додаток 5). В цілому сектор МСП демонстрував зростання в 2014-2015 роках.

Втрата позицій деякими великими підприємствами та відносно вища стійкість МСП в кризових умовах призвели до зростання частки МСП в Україні. (додаток 6). В Україні на сектор МСП припадає 79,1 % всіх зайнятих працівників та 59 % доданої вартості, що є вищими показниками, ніж у Польщі та Німеччині.

Середні підприємства в цілому є відносно більшими, ніж в країнах ЄС та формують більш значну частку доданої вартості (39,1%) та зайнятості (32,2 %). Мікропідприємства є доволі великою групою, втім не дуже продуктивною – з 35,2 % зайнятих працівників та лише 8,5 % обсягу доданої вартості. В ЄС мікропідприємства також стикаються з проблемою низької продуктивності (29,2 % та 21,1 % відповідно), але не в такій значній мірі, як в Україні.

В 2015 році МСП генерували 59,0 % загальної доданої вартості (за витратами виробництва) по суб'єктах господарювання (додаток 7). Більша частка доданої вартості МСП була створена в торгівлі та промисловості, із значним внеском з боку підприємств, що працюють в сільському господарстві та надають різноманітні

послуги. Найменші підприємства зосереджені на наданні послуг – в тих сферах, що не вимагають значних інвестицій в виробництво – 32,1 % доданої вартості мікропідприємств припадає на сферу торгівлі. Цей фактор вірогідно відображає відносно низькі бар'єри для створення бізнесу, достатній рівень прибутковості та можливості для оптимізації оподаткування. Середні підприємства також в основному зосереджені в сфері надання послуг, але 30,3 % доданої вартості генерує промислове виробництво. Частка доданої вартості суб'єктів господарювання, зайнятих у сільському господарстві, є значною у сегменті малого підприємництва (20,5 %). Цей фактор пояснюється балансуванням між вищою продуктивністю виробництва та додатковими витратами, необхідними для адміністрування великої кількості договорів оренди земельних ділянок, розташованих у різних місцях.

З іншого боку, у більшості сегментах сфери послуг присутні лише декілька великих підприємств, а решта представлена МСП. З 423 великих підприємств 400 ведуть діяльність в сфері сільського господарства, промисловості, торгівлі або транспорту. Ще 11 підприємств представляють сектори будівництва, інформації і телекомунікації. Решта великих підприємств ведуть діяльність в інших секторах економіки. В цілому це означає, що українські МСП є неоднорідними, а розвиток сектору вимагає різних підходів до формування політики. МСП поєднує в собі мікропідприємства “для виживання”, створені скоріше через потребу, ніж з підприємницьких міркувань; найманих працівників, що маскуються під незалежних підприємців; динамічно зростаючі підприємства, що можуть стати середніми або великими; підприємства у стадії стагнації, оскільки їх власники не можуть або не хочуть їх розвивати, незважаючи на існуючий попит; а також стійкі середні або малі підприємства, що не мають значних можливостей для зростання. Всі ці групи МСП потребують застосування різних підходів у формуванні державної політики щодо розвитку МСП.

Що стосується регіональної структури, то у секторі МСП існують певні помірні варіації у кількості суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб та кількості зайнятих осіб (додаток 8). У м. Київ зосереджена найбільша кількість фізичних осіб-підприємців (52,7 на 10 тис. осіб та 8,7 % зайнятих). Більш урбанізовані регіони мають вищу концентрацію суб'єктів підприємництва, а центральна частина України дещо відстає через свою наближеність до м. Київ. Частка фізичних осіб-підприємців у структурі зайнятості в першу чергу відображає особливості розташування великого бізнесу: значна частина великих підприємств знаходиться в Дніпропетровській області (13,0 %). Цей фактор пояснює меншу частку працівників МСП в цих регіонах (8,4 % та 8,7 % відповідно).

Українська економіка традиційно характеризувалась відносно несприятливим бізнес-кліматом, що створює перешкоди для розвитку приватного сектору, зокрема МСП. Згідно результатів досліджень, зокрема таких міжнародних рейтингів, як “Ведення бізнесу” та “Індекс глобальної конкурентоспроможності”, бізнес-клімат в Україні є гіршим, ніж у країн-сусідів та подібних економік. Втім, результати цих досліджень доводять, що ситуація доволі швидко покращувалась протягом останніх років. Наприклад, у рейтингу “Ведення бізнесу-2017”, що публікується Світовим банком, Україна піднялася зі 152-го місця у 2012 році до 80-го місця в рейтингу 2017 року. Така динаміка свідчить про те, що Україна має значний потенціал і наразі активно впроваджуються реформи, втім ще повинна бути здійснена велика кількість заходів з покращення бізнес-клімату. Порівнюючи Україну із сусідніми економіками регіону (додаток 9), то виявляється, що всі

країни у групі випереджають Україну, а Польща є лідером групи (24 місце). Україна відстає від регіону в цілому з точки зору кількості пунктів до перших позицій у рейтингу, тобто до країни, що лідирує у рейтингу.

Основні пункти рейтингу “Ведення бізнесу-2017” (додаток 10) показують, що найбільш складним питанням є відновлення платоспроможності (150 місце). Водночас позитивні результати в Україні за пунктом кредитування (20 місце), ймовірно внаслідок наявності міжнародного кредитування та фінансових ресурсів різних міжнародних фінансових організацій. Втім, доступ до фінансування для МСП залишається суттєвою проблемою. В цілому очевидно, що бізнес-клімат потребує реформування по всіх напрямках для того, щоб МСП розвивалось, а країна процвітала.

Однією з найзначніших проблем бізнес-клімату є корупція. Саме корупція вважається однією з ключових причин уповільнення зростання приватного сектору, низької диверсифікації економіки і експорту, та низького рівня продуктивності. В Індексі сприйняття корупції Україна посідає 123-є місце з 167 країн (Transparency International, 2015). Організація економічного співробітництва та розвитку заявляє, що корупція є “серйозною перешкодою” для ведення бізнесу в Україні. Підприємства стикаються з корупцією на регулярній основі в питаннях ліцензування, оподаткування, перевірок, митних процедур тощо. Учасники опитування “Бізнес-клімат та діяльність підприємств” (ЄБРР, ВЕЕПС V, 2014) зазначають, що доступ до фінансування (21,3 %), корупція (19,2 %), ставки податку (15,5 %), політична нестабільність (11,9 %) та тіньова економіка (7,7 %) є основними п’ятьма перешкодами для ведення бізнесу. В 2012-2013 роках неформальні платежі, необхідні для отримання державних контрактів, згідно з результатами цього ж опитування підприємств зросли з 3,8 % в 2009 році до 14,2 % суми контракту. Майже 100 % опитаних підприємств заявили, що здійснювали неформальні платежі, для того, щоб отримати державний контракт. Уповільнене зростання приватного сектору є однією з ключових причин слабкості економіки. Про цю структурну проблему свідчать такі фактори, як майже незмінна структура експорту; уповільнені темпи зростання і низька продуктивність праці; малий обсяг прямих іноземних інвестицій, особливо в експортоорієнтованому виробництві; висока енергоємність.

В Індексі економічної політики у сфері МСП (SME PI, 2016) наводиться оцінка прогресу у запровадженні державної політики щодо МСП в шести країнах Східного партнерства (СП) з метою оцінки застосування десяти принципів (додаток 3). Індекс демонструє, що прогрес України у сфері розвитку МСП з 2012 року був незначним.

Стосовно політики у сфері розвитку МСП варто звернути увагу на два важливі фактори. По-перше, оцінка України знаходиться в діапазоні, близькому до 2, що значно нижче рівня для кращих практик (5). По-друге, навіть порівнюючи з попередньою оцінкою по регіону, Україна відстає майже за всіма показниками, в той час, як Грузія – лідер у регіоні, а друге місце посідає Вірменія.

Індекс економічної політики у сфері МСП містить рекомендацію щодо розробки та реалізації Стратегії розвитку МСП. Розбудова сектору МСП дійсно відіграє ключову роль в покращенні економічної конкурентоспроможності, відновленні сталого зростання, та у розвитку сприятливого середовища для бізнесу

та залучення інвестицій в країну. З метою диверсифікації джерел економічного зростання держави, політику у сфері МСП слід вдосконалювати і надалі.

Більша частина положень УА набули чинності в листопаді 2014 року, а ПВЗВТ – розділ IV Угоди про асоціацію – з січня 2016 року. УА передбачає глибоку лібералізацію торгівлі і – найголовніше – реформу з гармонізації регулювання і підвищення передбачуваності зміни регуляторного середовища після завершення перехідного періоду. Угода передбачає верховенство права в якості одного з найважливіших елементів, тим самим зобов'язує Україну провести масштабну реформу судової системи і правоохоронних органів та посилити боротьбу з корупцією.

Для сектору МСП, ПВЗВТ створює нові можливості як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках. Що стосується зовнішньої торгівлі, ПВЗВТ встановлює безмитний доступ до найбільшого (і, до того ж, сусіднього) ринку та передбачає зменшення нетарифних обмежень торгівлі. На даний момент роль МСП в зовнішній торгівлі України є доволі обмеженою. Однак, лише близько 5,9 % всіх МСП ведуть діяльність з експорту товарів та послуг. В той же час, МСП задіяні у виробничих ланцюжках великих експортерів, і таким чином отримують певні вигоди від лібералізації торгівлі. Більш того, лібералізація торгівлі призводить до покращення доступу до капіталу та сировини, що є навіть більш значною вигодою для МСП оскільки їх переговорні позиції з точки зору отримання знижок напряму від виробників є відносно слабкими у порівнянні з великим бізнесом.

На рівні країни ПВЗВТ також сприяє створенню більш сприятливого середовища для бізнесу всередині країни. Приведення української законодавчої бази щодо конкуренції та інституційної структури у відповідність до європейських стандартів та практик має призвести до зменшення монополізації економіки, та відповідно піде на користь сектору МСП. Кращий захист прав інтелектуальної власності стимулюватиме інновації та пришвидшить економічний розвиток. Підвищення прозорості та передбачуваності у торговій політиці є вигідним для сектору МСП оскільки саме цей сектор найбільш страждає від недоступності інформації.

Більш того, УА передбачає, що державна політика України щодо МСП буде повністю переглянута та приведена у відповідність з європейською практикою підтримки та сприяння розвитку МСП як фундаментального чинника для забезпечення стабільного економічного зростання. Дана Стратегія є важливим кроком у зазначеному напрямку.

Згідно з положеннями угоди про ПВЗВТ українська система технічного регулювання промислової продукції має стати ідентичною до європейської, що означає необхідність приведення всієї нормативно-правової бази у відповідність до норм ЄС та, зокрема, прийняття ідентичних обов'язкових технічних регламентів для обраних категорій продукції і, в майбутньому, підтримання регуляторної ідентичності шляхом прийняття всіх змін, що будуть законодавчо запроваджені в ЄС. Україна вже розпочала процес гармонізації багато років тому, і сьогодні основні загальні вимоги до безпеки продукції відповідають стандартам ЄС, а більшість технічних регламентів в країні або ідентичні, або засновані на відповідних директивах ЄС. Тому, з огляду на вже зроблену роботу кількість додаткових коригувань нормативно-правової бази згідно з положеннями ПВЗВТ є відносно невеликою.

Ситуація є більш складною у сфері безпечності харчової продукції. Україна прагне розробити внутрішню систему безпечності харчової продукції, що буде еквівалентом системи, прийнятої в ЄС. Всеохоплююча стратегія імплементації законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів передбачає запровадження більше 250 стандартів ЄС в українське законодавство. На даний час країні вдалося досягти визнання національних процедур контролю та ЄС дозволив українським компаніям експортувати продукцію тваринного походження на свій ринок. Однак, більшість ферм та сільськогосподарських і харчових підприємств працюють на внутрішньому ринку і більшість з них і досі не привели свою діяльність у відповідність до вимог ЄС щодо безпеки харчової продукції. Процедури з запровадження нових стандартів згідно європейських вимог можуть створити значні перешкоди для МСП, які здійснюють свою діяльність на внутрішньому ринку. В той же час, нормативно-правові документи ЄС передбачають, що для малих виробників, які постачають продукцію та локальні ринки або виробляють традиційні регіональні страви можуть бути введені менш суворі вимоги щодо безпечності харчової продукції. Дуже важливо забезпечити умови для того, щоб українські МСП мали змогу скористуватися такими пільгами.

Впровадження стандартів екологічної безпеки створюють додаткове навантаження для МСП. Перехід до нових стандартів виробництва є довготривалим процесом, реалізація якого триває в середньому 10 або більше років.

ПВЗВТ встановлює чіткі правила гри, яким мають слідувати всі суб'єкти економіки. Ці правила є простішими за ті, що наразі існують в Україні з її системою дублюючого та надмірного регулювання. Тому МСП, що чітко слідуватимуть правилам, отримають певні вигоди від такого процесу. В той же час, бізнес-середовище в Україні характеризується низьким рівнем дотримання усіх вимог. Для МСП, які звикли до ухилення від норм та стандартів, реалізація ПВЗВТ стане додатковим викликом в короткостроковій перспективі, вимагаючи від них дотримання загальних правил. Це може стосуватися прав інтелектуальної власності, порушення яких є типовою ситуацією, стандартів безпеки праці та багатьох інших сфер, де надмірне регулювання компенсувалося недостатністю його дотримання.

Ефективність та результативність реалізації Стратегії та відповідного Плану заходів залежить від ефективної координації зусиль відповідних ключових учасників. На сьогодні інституційне середовище МСП в Україні складається з:

Президента України – глава держави; має право законодавчої ініціативи, в тому числі стосовно питань розвитку МСП;

Верховної Ради України – має право законодавчої ініціативи, в тому числі стосовно питань розвитку МСП;

Кабінету Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади; забезпечує здійснення внутрішньої політики держави; має право законодавчої ініціативи, в тому числі стосовно питань розвитку МСП;

Комітету Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва – здійснює законопроектну роботу, готує, попередньо розглядає питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України, та виконує контрольні функції, зокрема, у сфері розвитку малого і середнього підприємництва;

Відповідно до пункту 1 Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затвердженого постановою КМУ від 20 серпня 2014 р. № 459, Мінекономрозвитку є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію політики у сфері підприємництва – з 2014 року після передачі цієї функції від Державної служби з питань регуляторної політики та розвитку підприємства. Наразі фінансування з державного бюджету на підтримку та розвиток МПС достатньо обмежені, тому існує необхідність у вдосконаленні політики та підтримки у реалізації у вигляді Агентства розвитку МСП. Інші департаменти Міністерства в межах своїх повноважень опосередковано впливають на розвиток МСП;

рамкового законодавства України:

[Закон України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні”](#) (прийнятий у 2012 році) є підґрунтям для розвитку МСП, що визначає: принципи та напрями політики МСП; інститути розвитку МСП (включно із спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого і середнього підприємства); консультативні та дорадчі органи з питань розвитку МСП; державну підтримку та інфраструктура для розвитку МСП; Українського фонду підтримки підприємства;

[Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємства на 2014-2024 роки](#), затверджена розпорядженням КМУ від 28.08.2013 № 641, однак сама Програма не була розроблена й буде замінена цією Стратегією та відповідним Планом заходів з її реалізації;

[Національна програма сприяння розвитку малого підприємства в Україні](#), затверджена Законом України від 21.12.2000 № 2157-III, однак після 2013 році кошти з державного бюджету України на фінансування заходів за цією програмою не виділялись;

інші законодавчі акти, що стосуються сфери підприємства;

Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України – постійно діючий консультативно-дорадчий орган; серед іншого готує пропозиції створення правових, економічних та організаційних умов для подальшого розвитку підприємницької діяльності; наразі перебуває на стадії реформування з метою перетворення в ефективний інструмент для здійснення державно-приватного діалогу, в рамках діяльності якого також розглядатимуться питання МСП;

інших центральних органів виконавчої влади, які в межах повноважень прямо чи опосередковано впливають на розвиток МСП, а саме: Міністерство фінансів України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство соціальної політики, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерство юстиції України, Державна регуляторна служба України та інші;

місцевих державних адміністрацій – забезпечують виконання державних і регіональних програм соціально-економічного розвитку, у тому числі (у разі прийняття відповідного рішення) програм розвитку МСП, які фінансуються за рахунок місцевих бюджетів або інших не заборонених законодавством джерел;

Ради бізнес-омбудсмена – постійно діючий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України; сприяє прозорості діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, запобіганню корупційним діянням та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємства;

інфраструктури підтримки МСП – об'єднання суб'єктів господарювання, наукові установи, консультаційно-дорадчі органи, що створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування і представляють інтереси суб'єктів господарювання, в тому числі Торгово-промислової палати України; 25 регіональних торгово-промислових палат; громадські об'єднання підприємців та роботодавців. Визначити точну кількість яких наразі не є можливим, оскільки критерії віднесення до організацій, що здійснюють діяльність, спрямовану на розвиток та підтримку МСП невизначені. Водночас, на регіональному рівні функціонують: 323 бізнес-центри; 2 998 надавачів послуг розвитку бізнесу та консультації; 53 бізнес-інкубатори; 152 фондів підтримки підприємництва; 17 індустріальних парків; в рамках міжнародної технічної допомоги відкриють 15 регіональних центрів підтримки підприємництва у 2018 році (3 наразі вже працюють).

Проблеми, що потребують розв'язання

Здійснивши ґрунтовний аналіз стану та тенденцій розвитку МСП в Україні, в тому числі SWOT-аналіз (додаток 11), визначено такі особливості МСП в Україні:

відсутні довгострокові пріоритети державної політики у сфері розвитку МСП;

розвиток МСП має горизонтальну природу та потребує ефективної координації політики – розвиток МСП пов'язаний з багатьма іншими політиками, стратегіями та програмами;

існує потреба швидкої переорієнтації моделей торгівлі та послуг на ринки ЄС та інші регіони;

необхідним є посилення інституційної спроможності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, чому в тому числі сприятиме створення відокремленого Агентства розвитку малого та середнього підприємництва;

на сьогодні відсутній ефективний механізм державно-приватного діалогу для розвитку МСП;

органи місцевої влади мають важливі функції МСП, реалізація яких потребує вдосконалення;

інституції підтримки МСП потребують підґрунтя для розвитку та координації;

інфраструктура підтримки МСП потребує розширення та удосконалення якості надання послуг;

УА та ПВЗВТ надають значні можливості, зокрема і експортні.

На відміну від великих підприємств, що мають доступ до ресурсів, які можуть певним чином компенсувати несприятливий бізнес-клімат, МСП зацікавлені в покращенні регуляторного середовища та інвестиційного клімату, оскільки в довгостроковій перспективі ці фактори значним чином покращують шанси МСП на виживання та зростання. Однак, МСП не вистачає ресурсів та ефективного діалогу з владою; вони стикаються із сильною конкуренцією, нестабільним регуляторним середовищем, бюрократією. МСП потребують послуг з підтримки ведення бізнесу.

Також існують інші проблеми, які заважають ефективному функціонуванню МСП:

незважаючи на освічену робочу силу, Україна має найнижчу продуктивність праці в Європі та Центральній Азії;

країна посідає низьку позицію з точки зору якості інституцій, що пояснюється недостатнім рівнем захисту права власності та прав міноритарних акціонерів, низьку незалежність судової системи та неефективне витрачання державних коштів;

концентрація господарської діяльності в обмежених колах бізнесменів та великих конгломератів вимагає проактивного підходу до політики конкуренції, та ініціатив з розвитку МСП з метою досягнення балансу та підтримання чесних умов конкуренції на ринку;

низький рівень прямих іноземних інвестицій та обмежений обсяг інвестування в експортоорієнтовані підприємства;

значна частка неформального сектору економіки, що за оцінками ЄІБ складає близько 20% зайнятості (2013 р.);

бюджетні обмеження, що виникли внаслідок економічної рецесії 2014-2015 років, призвели до того, що державна підтримка певних сфер політики, таких як розвиток МСП, була вкрай обмеженою.

Мета і строки реалізації Стратегії

Метою Стратегії є створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання бізнесу та розкриття потенціалу МСП.

Стратегію передбачається реалізувати до 2020 року.

Стратегічні цілі

Для досягнення мети Стратегії визначено шість стратегічних цілей, які базуються на результатах здійсненого аналізу у поєднанні із кращими міжнародними практиками (принципи АМБ, рекомендацій Індексу економічної політики в сфері МСП):

1. Створення умов для сприятливого нормативно-правового, інституційного та операційного середовища для МСП.
2. Створення сприятливих умов для оперативного доступу МСП до джерел фінансування за привабливими умовами.
3. Спрощення податкового адміністрування МСП.
4. Популяризація підприємницької культури та розвиток конкурентоспроможного людського капіталу та підприємницьких навичок.
5. Сприяння експорту / інтернаціоналізації МСП в контексті УА та ПВЗВТ.
6. Підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу МСП.

Основні напрями реалізації Стратегії

Ціль 1. Покращення нормативно-правового, інституційного та операційного середовища для МСП

Основою для розвитку МСП є нормативно-правова база, статистичні дані, стратегії та плани заходів, інституції, відповідальні за формування та реалізацію політики, а також ефективна міжвідомча співпраця та державно-приватний діалог. Ця стратегічна ціль охоплює також інші ключові елементи, серед яких: сприятливий бізнес-клімат, можливість оцінки впливу зміни законодавства на бізнес, простота реєстрації та закриття підприємств, отримання ліцензій та

дозволів, розширення доступу МСП до державних закупівель тощо. Водночас, деякі з перерахованих елементів наразі відсутні.

Напрямами реалізації Цілі 1 є:

підвищення рівня інформаційного забезпечення, в тому числі покращення системи офіційної статистики:

на даний час збирається та оприлюднюється недостатня кількість інформації, яка стосується стану та розвитку МСП, в той час як широкий набір статистичних показників та їх якісний аналіз є необхідною умовою формування ефективної державної політики у сфері розвитку підприємництва.

Єдиним офіційним джерелом з вільним доступом до актуальних статистичних даних щодо розвитку МСП є Державна служба статистики України (далі – Держстат). Більшість статистичних даних стосується юридичних осіб, у той час як значно менше інформації стосовно фізичних осіб-підприємців. Органи державної статистики повинні акумулювати та оприлюднювати більше інформації щодо фізичних осіб-підприємців, а також додаткові показники демографії підприємств, дані щодо експортної діяльності МСП, гендерної статистики тощо.

Статистичними даними стосовно сектору МСП також володіє Державна фіскальна служба України (далі – ДФС), отримати які можна виключно за офіційним запитом (дані щодо кількості підприємств-платників податків (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), надходжень податків від підприємств, що використовують спрощену систему оподаткування тощо). Такі показники повинні оприлюднюватись згруповані за законодавчими критеріями суб'єктів МСП. Крім того, дані щодо кількості МСП, які акумулюються ДФС та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, відрізняються.

Національний банк України (далі – НБУ) має також оприлюднювати інформацію стосовно кредитування суб'єктів МСП (обсяги та умови надання банківських кредитів, виданих МСП, тощо).

Передбачається створення єдиної системи показників для відстеження стану та розвитку МСП, в тому числі шляхом залучення до створення та забезпечення функціонування такої системи органів виконавчої влади, обласних та міських державних адміністрацій (Держстат, Мінекономрозвитку НБУ, ДФС та ін.). Потрібно розширити перелік показників, які включаються до щорічного звіту про стан розвитку МСП в Україні та звіту стосовно застосування АМБ для порівнянь з іншими країнами. Необхідним є також створення єдиного веб-порталу, орієнтованого на задоволення потреб МСП в інформації та статистичних даних.

реалізація принципу “спочатку думай про мале”:

при підготовці проектів регуляторних актів органи влади здійснюють аналіз регуляторного впливу (АРВ) на суб'єктів господарювання, який є одним з головних інструментів державної регуляторної політики. З метою підвищення якості підготовки АРВ та імплементації політики щодо малих та середніх підприємств, яка ґрунтується на десяти принципах АМБ, у 2015 році впроваджено обов'язковість здійснення регуляторними органами оцінки витрат та економічних вигод для МСП (далі – М-тест), який є реалізацією одного з принципів “спочатку думай про мале”.

В той же час, проведення М-тесту для оцінки впливу регуляторного акту на МСП реалізується неефективно. В цілому, М-тест схожий на МСП-тест в ЄС, але поширюється тільки на мікро- і малі підприємства і охоплює їх витрати, але не прибутки. Методологія М-тесту потребує вдосконалення та ефективного застосування, в тому числі шляхом підвищення обізнаності серед державних службовців.

Також доцільно поширити використання інших аспектів принципу “спочатку думай про мале” АМБ, зокрема, декларативний принцип, мовчазна згода, тощо, запровадити не регуляторні механізми.

спрощення процедури реєстрації для нових підприємств:

з 2012 року процедура реєстрації була значно спрощена та наразі не потребує часу значних витрат часу ([Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань”](#)). Такі зміни знайшли своє відображення в показниках рейтингу “Ведення бізнесу-2017”, де по показнику “Започаткування бізнесу” Україна відчутно покращила свої позиції – з 112 місця в 2012 році до 20-го в 2016 році. Після внесення змін до законодавства в 2015 році зареєструвати підприємство стало можливим протягом 24 годин, однак на практиці це може зайняти 2-3 дні. В даний час, місцеві органи влади і нотаріуси мають право реєструвати суб’єктів господарювання, а в квітні 2016 року почав використовуватись принцип “мовчазної згоди” щодо реєстрації суб’єкта як платника податків. Суб’єкт господарювання може розпочати роботу відразу після надсилання фінансовою установою інформації про відкриті рахунки до ДФС.

Існує потреба у центрах підтримки для підприємців-початківців для надання допомоги стосовно реєстрації та консультацій на початковій стадії, а також покрокового супроводження, в тому числі за допомогою “гарячих ліній”.

спрощення процедури закриття підприємства:

закриття підприємства або припинення діяльності юридичних осіб не було спрощено і наразі триває принаймні два місяці з моменту прийняття рішення про ліквідацію, але на практиці може займати значно більше. Спрощена процедура використовується для фізичних осіб-підприємців; тобто особа має звернутися із заявою про закриття до державного реєстратора, ДФС та Пенсійного фонду.

Передбачається:

створення окремих ліквідаційних комісій для роботи із підприємствами, які припиняють свою діяльність, у державному органі реєстрації, ДФС, Пенсійному фонді та інших фондах державного соціального страхування, які б приймали рішення про закриття після перевірки фактів можливої податкової заборгованості. Після такої перевірки державний реєстраційний орган приймає рішення про закриття підприємства та вилучення даних про нього із Єдиного державного реєстру;

спрощення процедури закриття підприємств, в тому числі щодо зменшення затрат часу, коштів, а також створення можливості для реінвестування;

забезпечення “очищення” реєстру від суб’єктів діяльності, які більше не провадять діяльність.

надання послуг бізнесу через центри надання адміністративних послуг та Єдиний державний портал адміністративних послуг

Основна увага в розвитку системи надання адміністративних послуг, зокрема для бізнесу, приділялася утворенню центрів надання адміністративних послуг, забезпеченню нормативно-правового регулювання їх діяльності та спрямуванню зусиль органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на забезпечення надання адміністративних послуг через такі центри. На сьогодні в Україні створено і розпочав роботу 701 Центр.

На сьогодні у таких Центрах бізнес може отримати більш ніж 50 адміністративних послуг, включаючи послуги з реєстрації бізнесу, майна (внесення змін до відповідних реєстраційних записів), отримання необхідних документів дозвільного характеру.

Для забезпечення надання адміністративних послуг в електронному вигляді - оновлено та запущено в тестовому режимі пілотну версію Єдиного державного порталу адміністративних послуг (posluga.gov.ua). З березня 2016 року на Порталі автоматизовано 12 послуг Мінекономрозвитку у сфері зовнішньоекономічної діяльності (реєстрація контрактів на здійснення експортних операцій, видача ліцензій на імпорту та експорт товарів) та інтегровано 4 послуги Держархбудінспекції щодо початку виконання підготовчих та будівельних робіт.

Подальша робота за цим напрямом буде спрямована на:

розширення мережі центрів надання адміністративних послуг, у тому числі в об'єднаних територіальних громадах, утворення віддалених робочих місць для роботи адміністраторів центрів надання адміністративних послуг;

забезпечення фінансової підтримки центрів надання адміністративних послуг;

подальшу децентралізацію повноважень з надання найбільш популярних адміністративних послуг та розширення повноважень органів місцевого самоврядування.

здійснення заходів щодо подальшої модернізації, розширення функціональних можливостей Порталу та розширення переліку адміністративних послуг, що надаються в електронній формі.

спрощення процедур банкрутства та популяризація “другого шансу”:

законодавство про банкрутство ([Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”](#)) в цілому відповідає міжнародній практиці. Так, директор і акціонери неплатоспроможного підприємства можуть бути притягнуті до суду, якщо відповідальність за банкрутство і тривалість кожного етапу процедури є чітко визначеними. У той же час, процедура залишається неефективною, що знаходить своє відображення в 148 місці України (за показником “Врегулювання процедури неплатоспроможності” в рейтингу “Ведення бізнесу-2017”). Процедура банкрутства є дорогою і складною і, як правило, означає ліквідацію суб'єкта господарювання. Законодавство про “другий шанс” передбачає право фізичних осіб-підприємців розпочати підприємницьку діяльність протягом трьох років з моменту банкрутства. Проте, більшість МСП не використовують таку можливість.

Передбачається затвердження спеціальних процедур банкрутства для МСП. Більш детальний аналіз причин такої ситуації дозволить забезпечити можливість другого шансу для підприємців, які бажають знову розпочати підприємницьку діяльність.

удосконалення ліцензійної та дозвільної системи:

протягом 2014-2016 років скасовано необхідність одержання значної кількості дозволів та ліцензій для ведення бізнесу: кількість дозволів скоротилася на 40 %, а кількість видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню – на 46 %, що сприяло спрощенню процедури започаткування та провадження окремих видів господарської діяльності. Також було запроваджено електронне ліцензування; встановлено, що термін дії ліцензій безстроковий; заборонено вимагати від суб'єктів господарювання дані, які знаходяться в державних реєстрах; запроваджено можливість подачі декларації про відповідність матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства в електронному вигляді.

Оскільки багато МСП не повідомляють про поліпшення процедур ліцензування і витрат в період між 2012 і 2015 роками (“Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2015”, Програма USAID ЛЕВ), це дає можливість вважати, що акцент був зроблений на усунення надлишкових правил. У той час як 27,8% МСП відзначають спрощення процедур ліцензування у 2015 році, 19,5% повідомляють про зворотне.

Існує необхідність у подальшій оптимізації кількості видів господарської діяльності, що потребують ліцензування, а також дозволів, у тому числі шляхом розширення застосування декларативного принципу. Спрощення адміністративних процедур для бізнесу та запровадження видачі дозволів в електронному вигляді.

подальша гармонізація до європейських вимог законодавства у сфері технічних регламентів та оцінки відповідності (сертифікації):

на сьогодні в Україні здійснюється перехід від обов'язкової сертифікації продукції в державній системі сертифікації до її оцінки відповідності вимогам технічних регламентів. За 2005-2016 роки Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні (далі – Перелік) скорочено на 87,6 % шляхом виключення із нього продукції, на яку поширюється дія технічних регламентів, а також продукції з низьким ступенем ризику. [Закон України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності”](#) встановлює, зокрема, єдині правові та організаційні засади здійснення оцінки відповідності відповідно до європейських вимог та положень Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ. Загалом в Україні прийнято 49 технічних регламентів, з них 46 розроблено на основі актів законодавства ЄС, 48 вже є обов'язковими до застосування.

З 01.01.2018 втрачає чинність Декрет Кабінету Міністрів України “[Про стандартизацію і сертифікацію](#)” згідно із положеннями зазначеного Закону, тобто буде скасовано 100 % позицій Переліку.

Вживатимуться необхідні заходи щодо підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (далі – Угода АСАА), що надасть можливість продукції, яка охоплена цією Угодою, бути розміщеною на внутрішньому ринку ЄС без додаткових випробувань та процедур оцінки відповідності. Вже завершено роботу щодо приведення технічних регламентів у трьох секторах промислової продукції до європейського законодавства – безпеки машин, низьковольтного електричного обладнання, електромагнітної сумісності обладнання. Опрацюватиметься питання розширення Угоди АСАА на наступні пріоритетні сектори промислової продукції, що дасть можливість підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції та розширити експортні спроможності України.

Продовжуватиметься робота щодо проекту Дорожньої карти (план-графік) заходів щодо започаткування процесу офіційного оцінювання української інфраструктури якості з боку ЄС.

зменшення контролюючого тиску на МСП:

перевірки суб'єктів господарювання часто підлягають критиці через їх спрямованість на виконання не попереджувальних, а каральних функцій. Так, за даними Мінекономрозвитку, протягом 2015 року майже 100 млн. грн. штрафів накладено на суб'єктів господарювання Держархбудінспекцією, майже 12 млн. грн. – Укртрансбезпекою, майже 5 млн. грн. – НКРЕКП. В той же час кількість порушень, встановлених органами державного нагляду (контролю), протягом років не зменшується.

В 2015 році 48,8 % МСП повідомили, що були перевірені принаймні одним органом: 22,4 % перевіряла служба пожежної безпеки і 17,8% ДФС (“Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2015”, Програма USAID ЛЕВ). В той же час, 53,7% компаній повідомляють про скорочення кількості перевірок з 2012 по 2016 роки.

Протягом 2012-2016 років кількість перевірок була значно скорочено, що може частково пояснюватися мораторієм на перевірку малих підприємств, а також оптимізацією кількості державних органів влади, в рамках якої було скорочено кількість інспекції з 56 до 27. Починаючи з 2016 року дозволяється проводити лише одну комплексну перевірку на рік із попереднім інформуванням. ДФС має проводити перевірку, ґрунтуючись на прозорому аналізі ризиків. Про перевірку необхідно не лише повідомляти заздалегідь, але й узгоджувати її, що дозволить зменшити відповідні витрати та час суб'єктів господарювання. Тривалість перевірок також має скоротитися та не впливати на звичайну діяльність суб'єкта господарювання.

забезпечення виконання контрактів та позасудове врегулювання спорів:

забезпечення виконання контрактів залишається неефективним, а судове врегулювання не є дієвим. Це знаходить своє відображення в низькій позиції України в рейтингу “Ведення бізнесу-2017” за показником “Забезпечення виконання контрактів” (81 місце), що, в першу чергу, пояснюється відсутністю судових засідань по дрібним тяжбам, обмеженою кількістю і тривалістю відстрочок, а також відсутністю електронних процедур. Реалізація судових рішень відбувається часто дуже повільно. [Закон України “Про виконавче провадження”](#) (прийнятий у листопаді 2016 року) передбачає можливість залучення приватних виконавців. Крім того, це потребуватиме нарощування потенціалу державних органів і забезпечення належного фінансування.

Передбачається формування відкритого Єдиного реєстру боржників з інформацією про невиконані майнові зобов'язання боржників і автоматизованими процедурами виконання за допомогою електронної реєстрації документів.

Суперечки між суб'єктами МСП можуть бути врегульовані в позасудовому порядку шляхом арбітражу, якщо обидві сторони згодні на це, однак, лише деякі контракти передбачають арбітражні положення. Є кілька авторитетних арбітражних виконавців, але вони працюють в основному з питаннями, пов'язаними з міжнародною торгівлею. Наразі не існує законодавства про

медіацію, але проект Закону України “Про медіацію” (реєстраційний номер - 2480 від 27.03.2015) прийнято за основу (03 листопада 2016 року).

розширення доступу МСП до державних закупівель:

Закон України “Про публічні закупівлі” (прийнятий у 2015 році) загалом відповідає Директивам ЄС. Починаючи з квітня 2016 року, всі центральні виконавчі органи влади та державні підприємства проводять електронні закупівлі через систему ProZorro; всі інші державні установи, включно із місцевими органами влади, – у серпні 2016 року. Використання ProZorro є обов’язковим для закупівель товарів та послуг, вартість яких перевищує 200 тисяч гривень, та робіт вартістю більше 1,5 млн. гривень (для монополій цей обсяг є вищим). Ця система використовується й для менших обсягів закупівель для гарантії кращої ціни. Участь у тендері проводиться на платній основі (від 17 грн. для тендерів до 20 тисяч та до 1700 для тендерів вартістю більше 1 млн. грн.). Виконання зобов’язань за тендером обмежено до 0,5 % від планової вартості тендеру на роботи та до 3% на послуги й може надаватися в електронному вигляді.

Контракти можуть розділятися на більш дрібні лоти, що дуже зручно для МСП. Ця додаткова можливість стає доступною для більш широкого кола підприємств. МСП потребують кращої інформованості щодо нової можливості, а також відповідної підготовки для підвищення їх потенціалу для використання можливостей державних закупівель.

перегляд трудового законодавства:

Кодекс законів про працю був успадкований від колишнього Радянського Союзу (1972 рік), і, незважаючи на внесення численних змін, не створює потрібної гнучкості ринку праці. Правова процедура звільнення працівників є дуже складною, що є серйозною проблемою для МСП, оскільки вони повинні мати можливість швидко регулювати ситуацію з персоналом та пристосовуватися до постійно змінюваних умов ринку. Діюче законодавство залишає працівників без відповідного захисту та накладає штрафні санкції на роботодавців за порушення.

Для врахування усіх потреб МСП необхідно вдосконалити трудове законодавство (зокрема, проект Трудового кодексу (реєстраційний номер - №1658) прийнято Верховною Радою України в першому читанні наприкінці 2015 року).

розвиток ефективного державно-приватного діалогу (ДПД):

законодавчо встановлена обов’язковість проведення консультацій з усіма зацікавленими сторонами у процесі обговорення проектів нормативно-правових актів, які тривають від двох тижнів до місяця. Цьому положенню часто, але не завжди, слідує більшість розробників нормативно-правових актів шляхом оприлюднення зазначених проектів документів на офіційних веб-сайтах. Водночас, центральні органи виконавчої влади вже почали активно залучати зацікавлені сторони до тематичних робочих груп. Крім того, створюються громадські ради, діяльність яких спрямована на більш активне залучення громадськості в дискусіях у процесі формування державної політики.

Ця форма консультацій повинна відбуватись обов’язково та має бути розширена в майбутньому. Існують також семінари, громадські слухання тощо з різних питань, які можуть вплинути на процес прийняття рішень. Подальше покращення ДПД стосовно сектору МСП у вигляді постійного двостороннього

діалогу і співпраці, на базі реформованої і реорганізованої Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України, забезпечуватиметься через відповідну робочу групу, орієнтовану на потреби МСП.

Ціль 2 Покращення доступу МСП до фінансування

У більшості країн світу, основним бар'єром для розвитку підприємництва є обмежений доступ до фінансування. Однак, кредитування МСП в Україні на сьогодні, є вкрай недостатнім. Така ситуація знаходить своє відображення у вагомій частці підприємств, що покривають потреби в фінансуванні за рахунок власних коштів (у січні-вересні 2016 року за даними Держстату – 71,8 %). Таким чином, існує гостра необхідність активізувати фінансування МСП з боку комерційних банків, розширити спектр кредитних послуг (гарантійні схеми, лізинг, факторинг, експорт, страхування тощо) і забезпечити їх краще пристосування до потреб МСП.

Виконання завдань і здійснення заходів Цілі 1 забезпечуватиметься шляхом:
розширення кредитування МСП комерційними банками:

до банківського сектору на сьогодні входять 99 ліцензованих банків, 3 з яких знаходяться в державній власності, а 39 з них мають іноземні інвестиції. МСП стикаються з обмеженими можливостями для отримання кредитів: лише 31 % малих і 35 % середніх підприємств планують подати заявку на отримання кредиту в найближчому майбутньому (Аналітичний звіт “Опитування про умови кредитування” за III квартал 2016 року, НБУ), незважаючи на зростання потреби в зовнішньому фінансуванні. Така ситуація є наслідком високих процентних ставок, надмірних вимог щодо забезпечення і складних процедур. Наразі тільки 7,2 % від загального обсягу капітальних вкладень фінансувалися за рахунок банківських кредитів та інших позик. Близько 24 банків надають фінансування для клієнтів МСП (12 на національному рівні та 12 на регіональному рівні). Функціонує Незалежна асоціація банків України (далі – НАБУ), яка в тому числі для сприяє стимулюванню кредитуванню МСП у вигляді пілотних ініціатив для випробовування нових методів кредитування, нарощування потенціалу щодо забезпечення доступу МСП до фінансових продуктів/послуг, інструментів (страхування валюти та експорту, кредитування руху грошових потоків, управління ризиками). Таку технічну підтримку разом з кредитними ресурсами може надавати банкам Німецько-Український фонд в рамках його програм та проектів з підтримки фінансування МСП. НБУ також буде підтримувати кредитування МСП через ініціативу “Відновлення кредитування”.

Налагодження ефективної співпраці між комерційними банками дасть можливість у повному обсязі забезпечити потреби МСП у фінансуванні на зрозумілих та доступних умовах для МСП.

створення умов для безпеки депозитів:

у кризовий період (2014-2015 роки) значна частка МСП зіткнулися з труднощами здійснення платежів, оскільки банки мали проблеми з ліквідністю, або взагалі втратили свої кошти в збанкрутілих банках. Подібні проблеми можуть значно обмежити сферу діяльності МСП.

Забезпечення виконання відповідних правил НБУ та загальна стабілізація валютної системи покращать ситуацію для МСП, оскільки банківські джерела

фінансування становлять значну частину капіталу для мікропідприємств. Нові правила НБУ і регулювання для банківського сектору (наприклад, мінімальні вимоги до капіталу) дозволять через консолідацію банків поступово підвищити рівень безпеки депозитів для МСП.

використання схем гарантування кредитів (СГК):

СГК мають важливе значення, оскільки знімається перешкода для комерційних банків у сфері для кредитування МСП, які не мають відповідної застави. Ефективні СГК, які потребують помірної фінансової підтримки для функціонування, могли би бути відносно недорогим рішенням для покращення доступу до фінансування для МСП. Існує багато успішних прикладів міжнародного досвіду у створенні ефективних СГК, орієнтованих на МСП. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) вже створив в Україні СГК на суму 40 млн. євро, орієнтовану на інноваційні підприємства. НБУ в рамках проекту “Відновлення кредитування” надасть підтримку зі створення регуляторної, операційної та наглядової бази для запровадження схеми кредитних гарантій в Україні. Така схема кредитних гарантій може бути створена на базі Німецько-Українського фонду у вигляді його додаткового інструменту з підтримки фінансування МСП.

СГК мають розроблятися таким чином, щоб працювати на комерційній основі, та бути орієнтованими на існуючі, життєздатні, прибуткові МСП, розвиток яких стримується нездатністю задовольнити сучасним вимогам комерційних банків щодо застави

розширення використання векселів:

фінансовий інструмент (вексель), який містить письмову обіцянку однією стороною виплатити іншій стороні певну грошову суму або на вимогу або на певну дату в майбутньому, є досить ефективним інструментом. Вексель, як правило, містить всі складові, пов'язані із заборгованістю, такі як сума, процентна ставка, дата погашення, дата і місце видачі, підпис емітента. В минулому цей інструмент використовувався для ухиляння від сплати податків і відмивання грошей.

МСП можуть використовувати векселі як додаткова джерело фінансування із певною гнучкістю (можливість встановлювати умови кредитування), які кращим чином відповідають потребам МСП. Підвищення поінформованості про можливості, які дає використання векселів, дозволить змінити їх негативне сприйняття у суспільстві.

розширення можливостей МСП за допомогою кредитних спілок:

кредитні спілки є однією з небанківських фінансових установ, які забезпечують доступ до фінансування для МСП, особливо регіональних та тих, які розташовані в сільській місцевості (можуть бути єдиним джерелом фінансування). Кредитні спілки на даному етапі відіграють дуже малу роль на ринку: кредитний портфель становить 1,8 млрд. грн. порівняно з 10,1 млрд. грн. для інших НБФУ і 938 млрд. грн. для банків (“Інформація про стан і розвиток кредитних установ України, Основні показники системи кредитних установ, 9 місяців 2016 року”. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг). Фінансування забезпечується через депозити і капітальні вклади членів; тільки 10 % кредитного портфеля було надано МСП та на сільськогосподарські цілі.

Оскільки кредитні спілки надають фінансування тільки своїм членам, тому існує необхідність переглянути та поліпшити законодавчу і регуляторну базу для стимулювання ринку кредитних спілок.

зменшення інформаційної асиметрії завдяки веденню реєстру кредитних історій:

Охоплення фізичних осіб приватними кредитними бюро збільшилося до 40 % дорослого населення в 2015 році, але кредитна інформаційна система є фрагментарною і отримання інформації про користувачів кредитами, податки, банкрутство і кредитну історію забирає багато часу та тягне за собою затримки і додаткові витрати на затвердження кредиту (звіт “Україна. Фінансування малого та середнього бізнесу в країнах сусідства. Лютий 2016 року” Європейський інвестиційний банк). Наразі існує 7 приватних кредитних бюро і 1 кредитний реєстр в центральному банку. Починаючи з 2014 року, банки зобов'язали надавати кредитну історію корпоративних позичальників до БКІ. За даними Світового банку БКІ мають інформацію про 122 тис. компаній із 343 тис., але ведення корпоративних кредитних історій не є пріоритетом для БКІ, тим самим обмежуючи послуги, які пропонуються для корпоративних позичальників.

Створення спеціалізованого БКІ для корпоративних клієнтів дозволить поліпшити доступ до банківських кредитів для МСП. НБУ також створить Єдиний кредитний реєстр для подальшого вдосконалення системи і зменшення інформаційної асиметрії. БКІ можуть сприяти ефективному скороченню вимог щодо забезпечення і процентних ставок для МСП шляхом ефективного вирішення проблеми асиметрії інформації.

зменшення дефіциту фінансування для МСП шляхом використання послуг лізингу:

МСП, яким для роботи яких необхідне нове обладнання (наприклад, промислові і сільськогосподарські), але які не можуть або не хочуть отримувати кредити, лізинг є дуже корисним. [Законом України “Про фінансовий лізинг”](#) встановлено, що лізинговим компаніям не потрібна ліцензія або реєстрація в якості фінансової установи для початку роботи. Хоча лізинг може бути ефективним способом для фінансування потреб МСП, в тому числі завдяки сприятливому податковому обліку, він, насправді, використовується доволі рідко (4 119 лізингових контрактів підписано в 2015 році на загальну суму 6,2 млрд. грн. – “Інформація про стан і розвиток кредитних установ України, Основні показники системи кредитних установ, 9 місяців 2016 року”, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) і в основному для автомобілів і сільськогосподарської техніки.

Попит на лізингові послуги з боку МСП може бути розширений у разі проведення заходів щодо підвищення обізнаності відносно лізингу для обладнання і залучення більш широкого спектру обладнання на умовах лізингу. Високі процентні ставки і відсутність податкових пільг для підприємств на ССО (без ПДВ та податку на прибуток) можуть обмежити попит на лізинг з МСП. Законодавство про лізингові послуги має бути переглянуто відповідно до міжнародної практики, в тому числі стосовно захисту прав кредиторів, контролю та податкового режиму (особливо ПДВ). Це необхідно поєднувати з популяризацією лізингу через лізингові асоціації та асоціацій підтримки бізнесу.

зменшення дефіциту фінансування для МСП шляхом використання послуг факторингу:

спосіб для МСП отримати доступ до фінансування з використанням їх дебіторської заборгованості в якості застави є хорошим способом вирішити проблему фінансування. Зростання оборотного капіталу є можливим, оскільки станом на кінець 2015 року МСП мали дебіторську заборгованість на рівні 54,1 % від річного обсягу реалізації. Незважаючи на значний потенціал залучення фінансування МСП, на практиці було видано тільки 7,6 млрд. грн. в підписаних договорах факторингу (“Інформація про стан і розвиток кредитних установ України, Основні показники системи кредитних установ, за I півріччя 2016 року”. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг). Більшість з таких договорів були списанням безнадійної заборгованості від фінансових інститутів для колекторних підприємств із лише 0,75 млрд. грн., або 10 % таких, що надійшли від нефінансових компаній. Фактори, які обмежують “класичний” факторинг, являють собою труднощі в залученні коштів за рахунок факторингових компаній (більшість фінансує свої операції з капіталу) і низький рівень повернення безнадійної заборгованості (дебіторські заборгованості, як правило, є незабезпеченими зобов'язаннями на додачу до загальних проблем, пов'язаних з поверненням боргу).

Початковий капітал та кредитні лінії для “класичних” факторингових компаній, зокрема, для нових учасників та підвищення інформованості про факторинг сприятимуть підвищенню рівня використання факторингу МСП.

використання можливостей венчурного капіталу, залучення коштів неформальних інвесторів(бізнес-ангелів), добровільне об'єднання ресурсів для фінансування проектів (краудфандинг):

венчурний капітал та інші схожі форми фінансування, такі як бізнес-ангели чи краудфандинг, в даний час не дуже активно використовується новоствореними МСП та МСП із потенціалом зростання. Капітал від друзів і сім'ї залишається найбільш поширеним джерелом капіталу. Українське законодавство має сприятливі умови для венчурних фондів та прості умови їх створення: у 2015 році такі фонди мали в своїх активах 232 млрд. грн. (Річний звіт “Ринок цінних паперів України: повне перезавантаження”, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2015), але вони переважно використовувались холдинговими компаніями з управління активами з метою податкової оптимізації та захисту конфіденційності. Існує кілька діючих венчурних фондів, але вони не є сфокусованими МСП. В українському законодавстві немає спеціальних умов для краудфандингу, але його застосування можливо у рамках загального договірної права (тобто як аванс на реалізацію або внесок).

Аналіз і реформування законодавства з метою усунення неправомірного використання венчурних фондів при одночасному забезпеченні переваг для справжніх інвесторів сприятиме розширенню такого фінансування, в тому числі для МСП.

Створення мережі бізнес-ангелів також буде корисним для розвитку МСП. Це має бути відображено у законодавстві, зокрема, яке стосується корпоративних облигацій, угод між акціонерами, похідних фінансових інструментів.

Існує необхідність переглянути регулювання сфери договірної права для забезпечення прозорості та захисту прав кредиторів в системах краудфандингу.

розширення джерел фінансування для інноваційних МСП:

українські інноваційні МСП та новостворені МСП часто стикаються зі значними труднощами в залученні фінансових ресурсів через брак кредитної історії і відсутність венчурного капіталу.

Використання інструментів державно-приватного партнерства в цілях мобілізації фінансових ресурсів для інноваційних забезпечить нові можливості для розвитку МСП. Підвищення поінформованості про можливості міжнародних програм, наприклад в рамках програми “Горизонт-2020” сприятиме реалізації інноваційного потенціалу МСП.

фінансування експорту, страхування, гарантії:

експортне фінансування для МСП існує на тих самих умовах, що і для великих підприємств, отже, експортери зі стабільним надходженням іноземної валюти мають кращий доступ до кредитів, ніж інші позичальники. Вони також мають можливість брати позики в іноземній валюті по відсотковій ставці на 8-10 в.п. нижче, ніж у гривні. Україна не надає державних експортних гарантій або страхування. Державний банк Укрексімбанк є найбільшим гравцем на ринку фінансування експорту, але не має відношення до державної підтримки.

З урахуванням можливостей ПВЗВТ, а також широкої доступності державної підтримки експортних кредитів / гарантій / страхування тощо у багатьох країнах-конкурентах, надання підтримки експортному фінансуванню для МСП є вкрай необхідним.

впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для МСП:

[Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”](#)

визначає стандарти звітності та бухгалтерського обліку для підприємств, що діють на території України. МСП мають право на подання спрощеної звітності, затвердженої Міністерством фінансів України. В цілому, міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) є обов'язковими для банків, страхових компаній і державних акціонерних товариств. Загалом МСП використовують спрощені національні стандарти звітності, які є менш жорсткими, ніж МСФЗ.

Проектом Закону України “Про аудиторську діяльність” (реєстраційний номер - 2534 від 03.04.2015), вимоги якого, у разі прийняття, поширюватимуться на всі фінансові установи і підприємства, передбачено підвищення стандартів у галузі. У той же час, МСП можуть також звітувати за МСФЗ. МСП, особливо середні підприємства, які хотіли б залучити іноземні інвестиції та поліпшити доступ до комерційних джерел фінансування, можуть адаптуватись до МСФЗ. Існує необхідність в підвищенні рівня інформованості та надання спів-фінансування для допомоги МСП у приведенні до відповідності стандартів МСФЗ.

На розгляді у Верховній Раді України знаходяться:

- проект Закону "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" (щодо удосконалення деяких положень) (реєстр. № 4646 від 11.05.2016), розроблений Урядом;

- проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" (реєстр. № 4646-1 від 19.05.2016), розроблений народними депутатами України.

Вказаними законопроектами передбачено внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", а саме включення частини положень Директиви від 26.06.2013 2013/34/ЄС "Про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язану звітність певних типів підприємств", яка скасовує Директиви 78/660/ЄЕС та 83/349/ЄЕС, встановлюючи нові умови складання, подання та оприлюднення фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності, а також новий порядок визнання та оцінки певних видів активів та зобов'язань, доходів та витрат.

Зокрема законопроектами пропонується встановити для цілей бухгалтерського обліку критерії віднесення підприємств до мікропідприємств, малих, середніх та великих підприємств відповідно до положень Директиви ЄС № 2013/34/ЄС.

Ціль 3. Спрощення податкового адміністрування

У податковій системі в Україні можна простежити певний прогрес. Згідно звіту групи Світового банку Україна займає 80 місце серед 190 країн світу за рейтингом "Ведення бізнесу-17", це на три позиції вище у порівнянні із рейтингом Ведення бізнесу-16.

Тим не менш, підприємства витрачають на 1,6 годин більше часу, ніж середньостатистичні підприємства Європи чи Азії та вдвічі більше, ніж країни ОЕСР на вирішення податкових питань. Так, 26 % МСП зазначили, що податкове адміністрування є однією з основних перешкод на шляху розвитку (дослідження "Щорічна оцінка ділового клімату, 2016) і 77 % повідомляють про те, що пріоритетним заходом повинно бути спрощення податкового адміністрування. МСП хотіли б бачити у ДФС "надавача послуг", а не інспектора.

Спрощення податкового адміністрування та зміни у функціонуванні ДФС повинні покращити сприйняття процесів адміністрування з боку МСП. До завдання Стратегії не входить вирішення питання податкових ставок, але спрощення податкового адміністрування займає суттєве місце в списку проблем МСП, разом із проблемами реєстрації, платежів, повернення ПДВ, неформальним сектором економіки, податковим статусом (наприклад, самозайнятість).

Пріоритетними напрямками роботи Уряду є запровадження низки ключових реформ, які мають забезпечити стає економічне зростання та створити сприятливі умови для розвитку бізнесу в Україні, серед яких передбачено проведення реформи податкової системи та реформування ДФС. Так, наприклад, положеннями Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо покращення інвестиційного клімату в Україні)» від 21.12.2016 передбачено:

- запровадження повноцінного електронного кабінету платника податків (доступ до всієї податкової інформації про платника, проведення звірки розрахунків з бюджетом, заповнення та подання податкової звітності, управління надміру сплаченими коштами, реєстрація податкових та акцизних накладних, інформування про перевірки та надання актів або довідок перевірок, листування з контролюючим органом);

- запровадження ведення єдиної бази індивідуальних податкових консультацій на веб-сайті ДФС;

- встановлення пріоритетності узагальнюючих податкових роз'яснень над індивідуальними, скасування обмежень (консультації стосуються значної кількості

платників або значної суми податкових зобов'язань) права Мінфіну на видачу узагальнюючих податкових консультацій;

- запровадження єдиного Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ, формування якого здійснюється на підставі баз даних ДФС та Держказначейства;

- запровадження листування контролюючих органів із платниками податків, які подають звітність в електронній формі та/або пройшли електронну ідентифікацію он-лайн в електронному кабінеті, виключно засобами електронного зв'язку;

- здійснення контрольно-перевірочної роботи на обласному рівні, районні податкові інспекції виконують виключно сервісні функції;

- план-графік документальних планових перевірок оприлюднюється на сайті ДФС;

- встановлення 30 денного строку протягом якого може бути проведена камеральна перевірка (на сьогодні такий строк встановлений лише по ПДВ);

- уточнення порядку обрахунку строків для надання заперечення на акт (довідку) про результати перевірки та копій документів до нього – з наступного дня, за днем отримання акту (довідки);

- збільшення контролюючим органам строку надсилання повідомлення про місце і час проведення розгляду заперечення до акту перевірки з 2 до 4 робочих днів до дня їх розгляду;

- усунення суперечностей у статті 129 Податкового кодексу України стосовно порядку нарахування пені та встановлення замість 120 % облікової ставки НБУ 100 % для пені, яка нараховується платником податків внаслідок самостійного виправлення помилок.

впровадження електронної податкової реєстрації:

хоча процес податкової реєстрації був нещодавно змінений, однак все ще не задовольняє потреб МСП. Починаючи з 2016 року, ДФС не може відхилити реєстрацію або затвердити припинення діяльності, якщо підприємство не провадить свою діяльність за місцем реєстрації. Крім того, починаючи з квітня 2016 року, діє принцип “мовчазної згоди” щодо процесу реєстрації суб'єкта як платника податків. Компанія може починати свою діяльність з моменту надсилання фінансовими установами інформації про відкриття рахунків до ДФС.

Вже існує стабільне підґрунтя, яке має буде підкріплене дотриманням відповідних законодавчих положень. Подальше спрощення податкового адміністрування передбачатиме надання електронних послуг.

спрощення податкової звітності, в т.ч. через створення електронного кабінету платника податків:

спрощення податкової звітності для МСП є критично важливим. Наразі підприємства сплачують всі податки на різні рахунки до Державного казначейства України, після чого подають звітність щодо кожного сплаченого податку. Сплата податків та звітність є простими для підприємств, що працюють на ССО, оскільки вони сплачують щорічно єдиний податок та подають одну звітність для 1 та 2 групи, або роблять щоквартальні платежі та подають відповідну звітність.

Електронна податкова звітність стає доступнішою для платників податків, але різні надавачі програмного забезпечення мають зробити обмін даними простішим

(різні учасники операцій використовують різне програмне забезпечення). Передбачається створення “електронних кабінетів” для кожного платника податків, що значно мінімізує його взаємодію із податковими інспекторами та дозволить контролювати ситуацію зі сплатою податків онлайн, що, в свою чергу, допоможе попередити можливу податкову заборгованість або затримку звітності.

забезпечення ефективного процесу повернення ПДВ:

для МСП ефективна сплата та повернення ПДВ є особливо важливими, оскільки інші засоби ліквідності зазвичай обмежені. Для виявлення фактів шахрайства з ПДВ, в 2015 році була започаткована електронна система адміністрування ПДВ, до якої кілька разів були внесені зміни. Вона розроблялась для попередження шахрайства і мала забезпечити своєчасне і повне відшкодування ПДВ експортерам. Проте, введення двох реєстрів підприємств для відшкодування ПДВ з 2016 року залишило проблему непрозорості повернення ПДВ і заборгованості по відшкодуванню ПДВ (16 млрд. грн. станом на жовтень 2016 року, за даними результатів рейтингу “Ведення бізнесу-2017”, період повернення в середньому становить 28,2 тижні). Проблема посилюється, тому що, як правило, великі підприємства мають більше шансів отримати ПДВ своєчасно і в повному обсязі, ніж МСП.

На законодавчому рівні повинно бути вирішено проблему адміністрування ПДВ, що призведе до підвищення ліквідності для МСП. Це, в свою чергу, дозволило б зменшити передумови для реєстрації в якості того, хто використовує ССО, який сплачує єдину ставку податку, яка включає в себе ПДВ, і реєстрація окремо для ПДВ вже не потрібна.

підвищення терміну сплати ПДВ:

до започаткування системи електронних закупівель ProZorro МСП мали проблеми у зв'язку із простроченими платежами по контрактам державних закупівель. Ця проблема стала значно меншою завдяки електронній процедурі оскарження та кращому державному контролю над закупівлями. Законодавство вирішує проблему прострочених платежів на рівні підприємств. За прострочення платежу можлива сплата додатково 3 % комісії, які індексуються з урахуванням інфляції, але максимальний розмір не повинен перевищувати подвійного розміру облікової ставки НБУ.

Потрібна належна оцінка, чи справді проблема була повністю вирішена. Для подальшого захисту МСП було б доречним введення максимального терміну сплати, наприклад 60 днів, як у випадку для країн ЄС.

спрощення вимог до ведення документації:

правила ведення записів загалом пропорційні потребам податкової та фінансової звітності. Офіційні накази керівництва є необхідними для провадження багатьох фінансових операцій, в той час, як письмова довіреність потрібна працівнику в повсякденних операціях для дій від імені підприємства. В той же час, для МСП на ССО значно спростили вимоги до документації порівняно із МСП на загальній системі оподаткування.

Спрощення вимог до ведення документації потребує аналізу та вирішення для забезпечення пропорційності адміністративного навантаження.

сприяння формалізації зайнятості:

за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України тіньова економіка становить 41 % від ВВП (перший квартал 2016 року). Кількість неформально зайнятого населення було оцінено в 4,3 млн. людей (Держстат, 2015 рік), більшість з яких зайняті в сільськогосподарській галузі, торгівлі та будівництві. Часткова або повна робота деяких підприємств в неформальному секторі економіки призводить до недобросовісної конкуренції (переваги за рахунок неправдивої, шахрайської або неетичної ділової поведінки) для МСП в формальному секторі економіки, тим самим, обмежуючи їх потенціал зростання. Відповідно до досліджень, основними причинами неофіційного працевлаштування є: високий регуляторний тиск, надмірне адміністративне навантаження, часті зміни в законодавстві, нестабільна політична ситуація тощо.

Спрощення правил та податкового адміністрування, впровадження “ефективного регулювання” і більш стабільної політики призведе до зниження кількості працівників в неформальній економіці. Необхідно ініціювати підвищення рівня інформованості корпоративного управління, корпоративної соціальної відповідальності, а також сприяння формалізації за рахунок використання з одного боку ефективних методів комунікації (“гарячі лінії”), з іншого боку, підвищення обізнаності та запровадження відповідних стимулів.

підвищення гнучкості ринку праці та спрощення податкового адміністрування:

Фізична особа-підприємець, яка працює на ССО, має значно менше податкове навантаження, ніж працівники підприємств, які використовують загальну систему оподаткування. Така ситуація спонукає багато суб’єктів господарювання, особливо МСП, до реєстрації своїх працівників як фізичних осіб-підприємців, які працюють на ССО, таким чином, зменшуючи витрати на сплату податків (єдиний соціальний внесок та податок на доходи фізичних осіб). Однак, результатом є нижчі фіскальні надходження від таких суб’єктів та несправедлива конкуренція серед підприємств, які офіційно реєструють своїх працівників. Навіть більшою проблемою є ситуація, коли звичайні МСП розділяються на менші підприємства, щоб використовувати ССО для уникнення звичайних податкових та облікових зобов’язань. Окрім того, є деякі ознаки, що ті, хто використовують ССО можуть бути задіяні в відмиванні коштів.

Посилення функцій фондів соціального захисту підвищить привабливість системи для ФОП, які в такому випадку матимуть стимул працювати як наймані працівники. Необхідно також забезпечити дотримання положення, що у разі, коли особа-спрошенець має контракт лише з одним підприємством, то вона має розглядатися як звичайний найманий працівник. Спрощення податкового адміністрування в системі загального оподаткування, так само, як і перегляд трудового законодавства для підвищення гнучкості ринку праці є необхідним разом із використанням кращих міжнародних практик для аналізу та реформування системи податкового адміністрування.

Ціль 4. Популяризація підприємницької культури та розвиток конкурентоспроможного людського капіталу й підприємницьких навичок

Для забезпечення зростання інноваційності, конкурентоспроможності як необхідних складових побудови процвітаючої держави, необхідною умовою є розвиток людського капіталу. Це в тому числі стосується і розвитку МСП з точки зору формування підприємницької культури та враховуючи, що не кожен хоче або

може здійснювати підприємницьку діяльність. Це підхід повинен реалізовуватись на всіх рівнях системи освіти. Крім того, існує невідповідність між результатами роботи системи освіти і потребами МСП, причиною чого є якість і наявність відповідних навичок, незважаючи на високий рівень безробіття. Більш того, суб'єкти МСП визнають важливість розвитку навичок своїх працівників, однак не завжди готові фінансувати їх навчання, ймовірно через побоювання втратити цінного працівника через конкуренцію. Важливого значення набуває популяризація підприємництва через відповідні заходи, орієнтовані на різні категорії населення, спрямовані на максимальне розкриття потенціалу МСП.

Напрямами реалізації Цілі 4 є:

розвиток та популяризація культури підприємництва та впровадження підприємницької компетенції на всіх рівнях освіти:

культура підприємництва в Україні в даний час знаходиться на досить низькому рівні. Динаміка розвитку МСП частково відображає більшу схильність до працевлаштування, аніж до ведення підприємницької діяльності. Зокрема, статистичні дані по МСП включають в себе і псевдо-підприємців, які де-факто є працівниками підприємств. Незалежні дослідження показують, що в Україні самозайнятість – це скоріше стратегія адаптації, яка обирається людьми як додаткове джерело доходу заради виживання, а не шлях до реалізації власних ідей або незалежності від роботодавців (32 % в порівнянні з 21 % і 16 %, відповідно (Amway, Глобальне дослідження підприємництва-2016). На сьогодні, в суспільстві має місце негативне сприйняття підприємництва та бізнесу, що частково пов'язано зі спадщиною пострадянської економіки.

Підвищення рівня інформованості та розуміння ролі підприємництва в суспільстві сприятиме збільшенню кількості людей, здатних виходити за рамки “надійної зайнятості”. Довгострокова кампанія у співпраці із засобами масової інформації, яка презентуватиме підприємницькі рольові моделі або історії ділового успіху, дозволить популяризувати “позитивний” образ підприємця в суспільстві. Проведення заходів з популяризації підприємництва є надзвичайно важливим – конкурси для МСП, в тому числі “Кращий підприємець / новатор / експортер”, щорічне проведення Європейського тижня МСП в Україні. На рівні загальної середньої освіти важливо проведення вікторин, конкурсів, турнірів, проектів тощо як на регіональному так і на національному рівні, для виявлення творчого потенціалу та підприємливості молоді.

Підприємницька культура повинна працювати в напрямку впровадження ключової підприємницької компетентності в навчальні плани на всіх рівнях освіти (початкова, середня, професійна, вища та освіта протягом всього життя) відповідно до Рамки підприємницької компетентності, розробленої у Європейському Союзі. Передбачається, що впровадження розпочнеться з 2018 року. Міністерство освіти і науки України потребує підтримки в процесі інтеграції підприємницької компетентності у навчальні програми, паралельно з підготовкою педагогів за новими (інноваційними) методиками викладання навчальних предметів, забезпеченням навчальною літературою, формуванням достатньої інфраструктури. Таким чином буде сформована всеосяжна система навчання підприємству.

участь у Глобальному моніторингу підприємництва:

Глобальний моніторинг підприємництва (далі – ГМП) є важливим інструментом для аналізу сфери підприємництва. Це повинно змінитися в

майбутньому. Для ГМП використовують дані з двох ґрунтовних досліджень: Обстеження дорослого населення та Національне експертне опитування.

Інформація ГМП надає важливі дані для формування державної політики у сфері МСП. Україна повинна брати участь в ГПМ на регулярній основі і повинна бути забезпечена інтеграція результатів дослідження у політику.

запровадження на постійній основі Європейського Тижня МСП в Україні:

у 2016 році вперше було проведено Європейський тиждень МСП в Україні. Події такого формату та рівня підвищують значимість МСП, в тому числі на теренах міжнародного простору, дозволяють поширити інформацію стосовно фінансової та нефінансової підтримки. Відповідні заходи повинні бути спрямовані на заохочення людей стати підприємцями. До проведення відповідних заходів мають залучатись представники всіх зацікавлених сторін, зокрема органів державної влади, торгово-промислових палат, громадських об'єднань, в тому числі об'єднання суб'єктів господарювання, наукових установ та організацій, регіональних представників, міжнародних органів.

стимулювання до освіти протягом життя:

з метою всеохоплюючого задоволення потреб населення у навчання, необхідно приділити увагу навчанню протягом всього життя, що вже тривалий час є одним із невід'ємних елементів європейської моделі освіти.

Залучення представників МСП до співпраці з професійно-технічними і вищими навчальними закладами, а також проведення профорієнтації разом з ефективною роботою допоміжних служб, матимуть важливе значення в тому, щоб задовольнити потреби у навчанні, та вирішити проблеми в сфері зайнятості.

Систематичне дослідження потреб МСП у навчанні для нових і зростаючих підприємств дасть змогу підвищити ефективність їх роботи та забезпечить можливості для зростання. Особлива увага повинна бути приділена неформальному навчанню підприємництву (загальна, професійна та вища освіта). Важливо також стимулювати співпрацю між системою освіти і професійної підготовки та безпосередніми роботодавцями. Створення відповідної структури навчання підприємництву є критично важливим.

забезпечення відповідності системи освіти та потреб МСП:

попит і пропозиція на ринку праці не достатньо синхронізовані, що негативно впливає як на роботодавців, так і на самих працівників.

Важливо, щоб система технічної та професійної підготовки прогнозували майбутній кваліфікаційний попит на ринку праці для забезпечення відповідності потребам МСП. Існує необхідність використовувати передові міжнародні практики збору даних, використання методів і систем прогнозування.

заохочення роботодавців до навчання своїх працівників:

можливості МСП, на відміну від великих підприємств, у сфері забезпечення навчання для своїх працівників є значно обмеженими (згідно результатів дослідження “Щорічна оцінка ділового клімату, 2016” 13 % МСП повідомляють про брак кваліфікованих працівників як одну з основних перешкод на шляху розвитку підприємництва). Міжнародний досвід, зокрема програма “Інвестори в людей”, пропонують практичні інструменти для вкладання ресурсів в розвиток знань та практичних вмінь.

Навчальні програми потребують модернізації у сферах технічної та професійної освіти з метою більшої пристосованості до швидко змінюваних вимог ринку праці, з особливим акцентом на розумінні і задоволенні потреб МСП.

Створення стимулів для підвищення кваліфікації працівників МСП, а також надання Державною службою зайнятості України надавала більш ефективної допомоги зареєстрованим безробітним, які хочуть стати підприємцями, є вкрай необхідним.

активізація навчання МСП навичкам ведення експортної діяльності:

для здійснення діяльності на міжнародному ринку МСП повинні володіти відповідними знаннями та практичними навичками, в тому числі щодо експорту, імпорту, співпраці з підприємцями в різних країнах. Також важливим є забезпечення формування ефективної взаємодії між суб'єктами МСП та підвищення рівня професійності надавачів освітніх послуг (в сфері регулювання, управління і професійних навичок).

Потенційно важливим є забезпечення розширення можливостей участі у програмі “Еразмус для молодих підприємців”, який може активізувати навчання у сфері інтернаціоналізації МСП.

розкриття потенціалу жіночого підприємництва:

За даними звіту Світового банку (2013 рік) в Україні жінки складають 31,5 % серед усіх власників компаній, 18,8 % від загальної кількості топ-менеджерів та лише 12,9 % від одноосібних власників компаній. Окремого напряму державної політики щодо жіночого підприємництва наразі не існує.

Збільшенню підприємницької активності сприятимуть такі заходи: розширення можливостей для жіночого підприємництва поряд з інформаційними кампаніями, які включатимуть історії про успішних жінок-підприємців, організація спеціальних навчальних програми та практичних занять для жінок, які хотіли б розпочати свою справу. Також необхідним заходом є розширення переліку статистичних даних для аналізу та формування відповідної політики.

підтримка підприємництва для окремих категорій населення (внутрішньо переміщені особи, колишні військовослужбовці, молодь, старше покоління):

окремі програми державної підтримки у сфері підприємництва для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), колишніх військовослужбовців, молоді, старшого покоління (більше 50 років) на сьогодні відсутні. Однак, Державною службою зайнятості України проводяться навчання підприємству для зареєстрованих безробітних (близько 104,000 осіб взяли участь протягом 6 місяців 2016 року). Безробітні особи також мають змогу отримати одноразову виплату допомоги по безробіттю, щоб почати свою справу відповідно до [Закону України “Про зайнятість населення”](#), однак оцінка ефективності такого виду допомоги не проводилась, а на практиці такої виплати вистачає лише для початку підприємницької діяльності. Так, впродовж 2015 року та по вересень 2016 року 1 900 колишніх військовослужбовців з 45 600 зареєстрованих в якості безробітних отримали такі виплати, щоб почати власну справу. Ряд програм підтримки для ВПО та військовослужбовців діють за участі громадянського суспільства і міжнародних організацій.

Налагодження чіткої координації та забезпечення моніторингу ефективності таких програм є суттєвим елементом побудови комплексної системи підтримки для

окремих категорій населення, в тому числі із залученням місцевих органів влади. в цьому контексті кращі вітчизняні та міжнародні практики повинні бути застосовані. Активізація інформаційно-просвітницьких кампаній стосовно програм підтримки сприятиме більш ефективній їх реалізації для задоволення потреб окремих категорій населення. Запровадження навчання підприємницьким навичкам для вікової групи старше 50 років дасть змогу подолати перешкоди для відновлення доступу до зайнятості для цієї групи населення.

підвищення рівня фінансової грамотності:

за результатами дослідження “Щорічна оцінка ділового клімату, 2016” близько 30 % МСП потребують навчання з таких питань, як відкриття і ведення бізнесу, маркетинг тощо. Також проблемою становить недостатня фінансова грамотність як знання щодо можливостей контролювати фінансові ресурси протягом життєвого циклу підприємства і обирати у вірній комбінації ресурси. Суттєвою перешкодою для зростання МСП є відсутність знань, навичок і розуміння того, як реалізовувати плани розвитку. Підприємці приймають неефективні фінансові рішення через відсутність фінансових знань, нестачу часу на те, щоб дізнатися про персональне управління фінансами, складність фінансових операцій і широке розмаїття вибору фінансових продуктів та послуг. Відсутність навичок управління може ще більш ускладнити доступ до фінансування для МСП. Низька ступінь фінансової грамотності також може впливати на рівень продуктивності МСП.

Підвищення обізнаності та проведення навчання з метою підвищення рівня фінансової грамотності серед МСП в рамках взаємодії з комерційними банками, небанківськими кредитно-фінансовими установами, об'єднаннями підприємців та торгово-промисловими палатами матиме позитивні результати у короткостроковій перспективі. Крім того, необхідно підтримувати навчання фінансової грамотності на рівні школи. Продовження використання у навчальному процесі курсу “Фінансової грамотності” також матиме позитивні результати.

сприяння розвитку соціального підприємництва:

соціальне підприємництво покликане втілювати новаторські ідеї для вирішення соціальних і екологічних проблем. Наразі на законодавчому рівні поняття “соціального підприємства” не існує, однак відповідна робота була розпочата Міністерством соціальної політики України ще у 2015 році. Відповідно до міжнародної практики, соціальні підприємства, як правило, класифікуються як комерційні організації, які використовують свої ресурси для творчого вирішення соціальних питань; некомерційні організації, які допомагають людям створювати свої власні комерційні підприємства; або як некомерційні підприємства, які спрямовують прибуток для фінансування своїх власних програм або для створення робочих місць.

Провести дослідження кращих світових практик у сфері соціального підприємництва дасть змогу оцінити поточну ситуацію в Україні та напрацювати рішення, спрямовані на розширення можливостей цього важливого виду діяльності.

сприяння соціальній відповідальності бізнесу:

уніфіковане розуміння принципів, учасників та їх координації, механізмів наразі відсутнє. Загальновизнаною метою соціальної відповідальності бізнесу є прийняття відповідальності за діяльність підприємства і стимулювання

позитивного впливу в рамках своєї діяльності на навколишнє середовище, споживачів, працівників, спільнот і всіх інших зацікавлених сторін. Це відіграє певну роль у контексті підвищення конкурентоспроможності, однак усвідомлення цього серед МСП знаходить на досить низькому рівні.

Суб'єкти підприємництва повинні інтегрувати розроблені у майбутньому принципи соціальної відповідальності у плани діяльності, чому сприятиме підвищення рівня поінформованості про цінності та вигоди від такого процесу, в тому числі у розрізі кращих міжнародних практик.

Ціль 5. Сприяння експорту / інтернаціоналізації МСП в контексті УА / ПВЗВТ

Геополітична напруга та військовий конфлікт на сході України призвели до порушення або навіть до руйнування традиційних торговельних і експортних зв'язків. З підписанням УА / ПВЗВТ відбувається повноцінна переорієнтація підприємництва від Російської Федерації до Європейського Союзу і країн поза його межами. Проведений аналіз демонструє, що ПВЗВТ відкриває нові можливості, зокрема і для МСП (тільки 5,9 % з яких проводять експортну діяльність), яким необхідно скористатися новими можливостями. На внутрішній ринок, включно з МСП, впливатиме імплементація, наприклад, європейських стандартів для промислових та сільськогосподарських і харчових продуктів; а без особливої уваги політики до потреб МСП цей процес не обов'язково призведе до створення більш диверсифікованої і конкурентоспроможної економіки. Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі України 2016-2020 роки визначатиме пріоритети і заходи державної політики.

залучення МСП до міжнародних виробничо-збутових ланцюгів:

ПВЗВТ призведе до серйозних змін на внутрішньому ринку. Лібералізація торгівлі викликала високу конкуренцію, пропонуючи при цьому більш широкий доступ до капіталу і ресурсів. Узгодження економічних правил, включаючи вимоги до безпечності, захисту прав інтелектуальної власності, конкуренції і державної політики допомоги і т.д. з нормами ЄС зроблять середовище функціонування підприємців не тільки більш передбачуваним, прозорішим, а й менш затратним з точки зору дотримання нормативних вимог.

Короткострокове завдання полягає в тому, щоб підвищити конкурентоспроможність вітчизняних МСП шляхом створення дійсно стимулюючого середовища (наприклад, "ефективного регулювання", поліпшення доступу до фінансів, демонополізації економіки, а також боротьби з корупцією). Довгострокове завдання полягає в тому, щоб сприяти перетворенню вітчизняних МСП на МСП-експортерів, які традиційно мають більш високу ефективність і стійкість до економічних потрясінь. Особливу увагу слід приділяти залученню МСП до міжнародних виробничо-збутових ланцюгів шляхом заохочення розвитку ділових зв'язків і промислових кластерів.

ПВЗВТ створює нові можливості для МСП-експортерів шляхом забезпечення безмитних і низьких нетарифних бар'єрів до ринку ЄС, обсяг якого складає більше 500 мільйонів споживачів. Тим не менш, частка МСП, що експортують, є низькою, що означає, що лише мала частина МСП зможе швидко скористатися преференційним доступом на ринки ЄС. Для стимулювання експорту МСП необхідна ціла низка дій.

Треба надалі розвивати інфраструктуру стимулювання експорту з метою надання послуг всім МСП, не тільки в пріоритетних секторах. Асиметричність інформації може бути зменшена шляхом надання додаткової і актуальної інформації про правила, що пов'язані з режимом експорту на внутрішньому і зовнішньому ринках через веб-сайт www.ukrexport.gov.ua. Витрати на переміщення товарів через кордон повинні бути значно знижені (згідно рейтингу “Ведення бізнесу-2017”, незважаючи на реформи, Україна погіршила рівень продажів за кордон). Необхідне більш ефективне використання існуючих угод про вільну торгівлю, наприклад, шляхом приєднання до Конвенції Пан-Євро-Мед.

стимулювання експортної діяльності МСП шляхом відповідного навчання та інформування:

В якості основних перешкод для виходу на міжнародні ринки самі МСП називають відсутність партнерів, обмежений доступ до фінансових ресурсів, відсутність інформації і обтяжливі процедури торгівлі.

Зміцнення спроможності інститутів підтримки торгівлі, таких як торгові палати і об'єднання підприємців, постачальників торгового фінансування, консультантів та інших державних чи приватних установ, що надають послуги, пов'язані з торгівлею, має важливе значення для вирішення проблем відсутності партнерів та інформаційних проблем МСП. Можливості організацій, що представляють інтереси МСП, та державно-приватного діалогу з питань, пов'язаних з торгівлею, повинні бути розширені. Для розвитку потенціалу МСП необхідним є відповідне навчання та професійна підготовка з акцентом на експортній готовності, а також співфінансування платформ взаємодії підприємців, функціонування виставок та інших ділових заходів, що спрямовані на стимулювання експортної діяльності. Водночас застосування спрощеної системи оподаткування, яка не передбачає ведення належного обліку, робить практично неможливим відшкодування ПДВ при експорті, що практично блокує експортну діяльність таких підприємств.

наближення законодавства України до ЄС в частині контролю якості, стандартів:

наближення законодавства України до ЄС в сфері безпечності продукції, охорони праці та охорони навколишнього середовища може створити серйозну проблему для МСП через необхідність додаткових витрат на приведення діяльності у відповідність. Ці витрати будуть помірними для підприємств, які виробляють промислові товари, оскільки значна частина законодавства ЄС вже адаптована. Витрати на адаптацію можуть бути досить значним для МСП, які виробляють сільськогосподарські і харчові продукти, оскільки вимоги до безпеки харчових продуктів ЄС є жорсткими, а поточний рівень гармонізації – нижчим за бажаний.

Заходи, що спрямовані на МСП, можуть включати в себе консультаційні послуги та розвиток конкурентного ринку послуг з оцінки відповідності – в цілях забезпечення більш широкого доступу для МСП. Фінансова підтримка інноваційних МСП, які потребують послуг з оцінки відповідності, сприятиме технологічному розвитку.

підвищення інформованості МСП щодо можливостей Європейської мережі підприємств

Наразі Україна недостатньо представлена в Європейській мережі підприємств (EEN), яка пропонує можливості для знаходження торговельних

партнерів всередині і поза межами ЄС. Лише поодинокі підприємства зареєстровані в EEN.

Можливим є розширення регіональних контактних пунктів для забезпечення представництва України в EEN. Необхідно сприяти участі підприємців в EEN задля підвищення кількості ділових зв'язків і, таким чином, розширення торгівлі та участі в ланцюгах доданої вартості. Необхідно підвищити інформованість щодо EEN серед МСП.

Ціль 6. Підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу МСП

Еволюція конкурентного ринкового середовища є важливою основою для розвитку МСП, де основна увага приділяється конкурентоспроможності, ціні, інноваціям тощо. Таким чином, сприяння підвищенню конкурентоспроможності та інноваційності МСП має важливе значення як для внутрішнього ринку (наприклад, буде стимулювати діючі підприємства надавати більш якісні послуги, пропонувати більш низькі ціни, впроваджувати інновації тощо), а також для міжнародних ринків, тим самим допомагаючи МСП отримати доступ до потенційних можливостей, що їх пропонують УА / ПВЗВТ. Істотне покращення необхідне в багатьох напрямках, в тому числі і в таких як: розвиток послуг з підтримки підприємців і бізнес-консалтингу, створення інфраструктури підтримки новостворених МСП і зростаючих підприємств (наприклад, інкубатори та акселератори), допомоги МСП в залученні наукових досліджень і розробок, а також у налагодженні зв'язків з іноземними та внутрішніми інвесторами (зворотні зв'язки), а також покращення доступу МСП до програм ЄС, таких як COSME і Горизонт-2020.

Напрямами реалізації Цілі 6 є:

розширення спектру та якості надання послуг для МСП:

послуги для підприємців останнім часом стали доступні для більшої кількості МСП в основному в зв'язку зі збільшенням числа міжнародних ініціатив, тоді як державне фінансування залишається досить обмеженим. Надавачі таких послуг орієнтовані в основному на середні і великі підприємствам, які мають змогу платити за такі послуги, проте не охоплює мікро- і малі підприємства, не кажучи вже про потенційні і новостворені підприємства. Більшість надавачів націлені на послуги в секторі поточної, а не стратегічної діяльності з високою доданою вартістю послуг.

Вирішальне значення має розвиток послуг (розширення переліку та підвищення якості) особливо тих, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності МСП, їх конкурентоспроможності, інноваційності, продуктивності, ефективності, стандартизації, енергоефективності, доступу до нових внутрішніх і міжнародних ринків, і т.д. Це той тип послуг, що збільшують додану вартість та за який МСП готові платити. Такий розвиток можна стимулювати ініціативами, (ваучери, співфінансування). Необхідно також покращити надання державних базових або поточних послуг для потенційних нових МСП, новостворених МСП. З огляду на розміри країни, важливо приділити увагу також регіональній доступності таких послуг.

підвищення якості послуг бізнес-консалтингу:

консультування МСП з метою більш ефективної організації і реалізації новітніх бізнес-процесів є вкрай необхідним для МСП. Зростаючі, інноваційні та експортно-орієнтовані МСП мають отримувати необхідні навички, знання і підтримку, яка допоможе їм перейти до наступного етапу розвитку.

Надання підтримки бізнес-консалтинговим організаціям з метою підвищення їх професійних стандартів та диверсифікації послуг, що надаються є критично важливим. Підтримка бізнес-консалтингу є важливою особливо в наданні тих послуг, які мають високу додану вартість. Для того, щоб досягти прогресу і підвищити стандарти, важливо зосередитися на інституційній стійкості даних організацій через впровадження механізму членства.

зміцнення інституційної спроможності об'єднань підприємців:

об'єднання підприємців (далі – ОП) виконують важливу роль в підтримці розвитку МСП з точки зору їх інформування, підготовки кадрів, надання підтримки та захисту своїх членів. В даний час відсутня комплексна інформація про кількість ОП, перелік та обсяг послуг, що надаються. За результатами дослідження (“Інституції підтримки підприємництва: концепція, особливості, моделі”, Центр громадської експертизи, Представництво Фонду Фрідріха Науманна в Україні, Програма USAID ЛЕВ, 2016 рік) було отримано зворотний зв'язок від 103 ОП, які продемонстрували безліч правових форм (наприклад, неурядові організації (НУО), благодійні установи, громадські організації тощо), різні типи засновників (приватні, державні, змішані). Представляють один або декілька секторів економіки, мають різну спрямованість (наприклад, 57 ОП – членські організації, бізнес-асоціації, тоді як решта включає в себе інкубатори, бізнес-центри, аналітичні центри тощо). Регіональні осередки Торгово-промислової палати України створені у всіх 25 областях України і є важливим економічним ресурсом, однак, сприймаються як такі, що діють в основному в інтересах середніх і великих підприємств.

Необхідно переглянути поточну ситуацію з об'єднаннями підприємців, визначити критерії віднесення до організацій, що здійснюють підтримку МСП, надають відповідні послуги, оцінити ефективність їх діяльності і розробити ініціативи для скасування реєстрації неактивних або таких, що не відповідають декларованим цілям, ОП та зміцнення спроможності ефективних ОП, забезпечити використання кращих практик для виконання асоціаціями ефективної ролі у підтримці МСП.

забезпечення врахування регіональних особливостей МСП:

регіональний рівень розвитку МСП значно відрізняється від регіону до регіону. Крім того, в деяких регіонах реалізуються стратегії розвитку МСП, в деяких – ні, до того ж їхня якість та ефективність сильно варіюються. Стратегії розвитку МСП та інші програмні документи часто не узгоджуються із державною політикою, не застосовуються послідовно, отримують низький рівень фінансування і не мають розвиненої інфраструктури.

Необхідно забезпечити узгодження регіональних стратегій розвитку МСП на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також забезпечити відображення в них реальних потреб МСП, ефективне використання ресурсів, а проведення моніторингу, координації та оцінки на регіональному рівні.

Співвідношення із стратегіями напрямами, визначених цією Стратегією, сприятиме кращій координації зусиль між регіонами.

модернізація існуючої інфраструктури підтримки МСП:

наразі відбувається створення 25 Агентств регіонального розвитку, які також приділятимуть увагу розвитку МСП. ЄБРР створює 15 регіональних центрів підтримки підприємництва (ЦПП). В рамках програми “Polsca Pomoc-2016” буде відкрито ще 7 ЦПП. Хоча в країні існують майже всі види інфраструктури підтримки МСП, насправді, багато з них були створені за підтримки міжнародних організацій та припиняють функціонувати відразу після закінчення фінансування.

Інфраструктура підтримки МСП потребує систематизації та оцінки ефективності діяльності та рівня задоволення потреб МСП. Крім того, необхідно розробити напрями модернізації існуючої інфраструктури, забезпечити більш ефективний взаємозв'язок та обмін інформацією, надання ефективних послуг МСП на постійній основі.

інтенсифікація процесу передачі здобутків науки до сфери підприємництва:

академічне підприємництво є способом передачі знань і технологій зі сфери науки і вищої освіти в сектор приватного бізнесу, що може сприяти інноваційності та конкурентоспроможності МСП. Академічне підприємництво недорозвинене частково через неефективну інфраструктуру його підтримки. Є наукові парки, бізнес-інкубатори та інші аналогічні заклади в системі вищої освіти і в державних наукових установах, але їм, як правило, не вистачає ресурсів і потенціалу. Співпраця між установами обмежена, тому вони не можуть скористатися потенційною економією на масштабі і позитивними ефектами від результатів навчання.

Необхідно сприяти співробітництву існуючих об'єктів інфраструктури і вищих навчальних закладів, які спрямовані на заохочення і підтримку академічного підприємництва з акцентом на МСП, наприклад, таких, як віртуальні інкубатори, наукові парки і т.д., які працюють для забезпечення обміну знаннями, досвідом і кращими практиками; групи експертів; створення мережі менторів з приватного сектору, політики і громадянського суспільства.

започаткування цільових ініціатив щодо кластерів та ланцюгів доданої вартості:

кластери наразі відіграють порівняно малу роль у сприянні економічному зростанню. Інформація щодо того, скільки точно існує кластерів, відсутня, але більшість кластерів працює в традиційних галузях (наприклад, будівництво, сільське господарство і текстиль). Високотехнологічні кластери в Україні ще не набули достатнього розвитку, за винятком сфери інформаційних технологій (ІТ).

Існує необхідність в реалізації комплексної програми підтримки для зміцнення низки перспективних кластерів з фокусом на МСП та на базі партнерських відносин між підприємствами, державою, міжнародними організаціями. Більш системний підхід до сприяння інтеграції МСП в ланцюги доданої вартості має бути розроблений на основі стимулювання започаткування ділових зв'язків, кластерної підтримки, модернізації виробничих потужностей.

стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ):

ПП можуть сприяти розвитку МСП шляхом налагодження зв'язків між іноземними та вітчизняними підприємствами, в результаті чого відбуватиметься передача “ноу-хау”, новітніх технологій.

Оскільки залучення ПП в МСП має вирішальне значення для економічного розвитку і максимізації вигід від ПП, необхідно розробляти ініціативи, спрямовані на залучення прямих іноземних інвестицій в сектор МСП та забезпечення відповідних зворотних зв'язків.

стимулювання фінансування у дослідження та інновації:

поточний рівень витрат на дослідження і розробки (ДР) як частки ВВП невеликий (0,61 %, з яких 0,21 % – державні витрати). Крім того, зв'язок між сектором ДР і реальним сектором економіки слабкий, що стримує розробку нових продуктів і послуг, процесів, технологій і т.д. Українські МСП демонструють низький рівень інновацій (13,1 % опитаних МСП в 2012-2014 роках в порівнянні з майже половиною в ЄС, за даними опитування ЄБРР, 2012-2014 рр.). З метою сприяння інноваціям, фокус політики в області розвитку МСП повинен зрушитися в бік МСП, що орієнтовані на розвиток та інновації. Досягти даної мети можливо за рахунок поліпшення зв'язку між науковими установами / науково-дослідними інститутами і МСП, а також через підвищення рівня інформованості та залучення МСП до таких програм як COSME, Горизонт-2020, Європейська мережа підприємств, Євростарз і т.д..

активізація трансферу технологій:

трансфер технологій (ТТ) надає можливість для підвищення конкурентоспроможності підприємств, в тому числі МСП. Проте, як зазначалося вище, слабкий зв'язок між МСП і наукою є однією з головних перешкод на шляху до ефективного ТТ. Створення офісів з трансферу технологій, в тому числі тих, які були відкриті в багатьох українських університетах, а також у наукових відділах і установах протягом останніх років, не завжди сприяло як ТТ в цілому, так і МСП зокрема.

Приєднання до Програми ЄС COSME має сприяти активізації ТТ в МСП за рахунок участі в Європейській мережі підприємств та інших тематичних технологічних платформах, які стають доступними за рахунок більш тісної інтеграції з ЄС. Крім того, мають бути впроваджені додаткові заходи державної політики, що заохочують зв'язок між бізнесом та наукою (наприклад, кластерні ініціативи, технопарки, діалог між бізнесом і наукою і т.д.), а також стимулюють розширення співпраці і взаємодії між МСП і науковими колами та науково-дослідницькими інститутами.

сприяння екологізації МСП:

поліпшення екологічних показників діяльності також є важливою можливістю для МСП як для постачальників товарів і послуг. Проте, відповідно до Індексу економічної політики у сфері МСП, “екологізація МСП” є найслабшим аспектом державної політики у сфері розвитку МСП в Україні і наразі практично всі ініціативи впроваджуються за фінансової підтримки міжнародних організацій. МСП в Україні бракує теоретичних та практичних знань стосовно екологізації, також бракує потенціалу та підтримки для ефективної участі в цьому процесі.

Існує потреба у більш активному провадженні політики просування еко- та енергоефективного способу ведення діяльності. Повинні бути розроблені

інструменти для сприяння дотриманню “зеленого” законодавства і “зеленої практики” ведення бізнесу, в тому числі консультування МСП і поширення передового досвіду “розумного” регулювання і надання МСП додаткових стимулів (наприклад, надання грантів, позик під низькі відсотки тощо).

використання можливостей програми Горизонт-2020:

програма Горизонт-2020 (програма наукових досліджень та інновацій ЄС) має загальний бюджет на період з 2014-2020 роки для всіх країн близько 80 млрд. євро, без урахування приватних інвестицій. Програма націлена на здійснення інновацій та винаходів, в тому числі шляхом трансферу нових технологій з лабораторії на ринок. На жаль, МСП на сьогодні в цілому не змогли скористатися інструментом Горизонт-2020, який пропонував великий обсяг фінансування для інноваційних компаній. З 44 проектів, які отримали фінансування на суму 7 млн. євро, тільки 2 – МСП.

Важливо підвищити обізнаність та зміцнити потенціал національних контактних пунктів (наразі існує 2 контактних пункти для МСП на базі Міністерства освіти і науки України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України).

використання можливостей програми ЄС COSME:

програма ЄС “Підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу (COSME)” має бюджет для всіх країн на період 2014-2020 роки в розмірі 2,3 млрд. євро. Доступна для Програма на 2016 рік складається із 25 підпрограм, які класифіковано за трьома напрямками: полегшення виходу на зовнішні ринки; поліпшення умов для конкурентоспроможності; формування культури ведення бізнесу. Важливо підвищити рівень інформованості про можливості програми і максимізувати участь суб’єктів МСП України в програмі.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на відповідний рік виконавцям, відповідальним за виконання заходів, міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

Організаційне забезпечення та механізм реалізації Стратегії

Координація виконання та контроль за виконанням плану заходів щодо реалізації Стратегії забезпечується Мінекономрозвитку.

Процес розробки плану заходів буде здійснюватися під координацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України впродовж трьох місяців з дати затвердження Урядом Стратегії, із залученням відповідних заінтересованих сторін. План заходів включатиме перелік заходів, відповідальних виконавців, терміни виконання завдань, джерела фінансування, індикатори виконання (додаток 12).

Мінекономрозвитку для забезпечення ефективності реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва здійснюватиме щоквартальний моніторинг виконання Стратегії і Плану заходів із залученням співвиконавців, які для участі у засіданнях робочих груп делегують уповноваженого представника з

питань МСП. Крім того, до роботи можуть бути залучені представники реформованої Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України, в рамках заплановано створити робочу групу, яка розглядатиме питання підприємництва.

Для виконання плану заходів щодо реалізації Стратегії можуть залучатись: органи виконавчої влади, обласні, міські державні адміністрації, суб'єкти господарювання, їх об'єднання, громадські об'єднання підприємців та роботодавців, наукові установи, консультативно-дорадчі органи, що створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування і представляють інтереси суб'єктів господарювання, міжнародні фінансові організації, донорів міжнародної технічної допомоги та інші.

Враховуючи обмеженість фінансування розвитку підприємництва за рахунок державного бюджету, Мінекономрозвитку проводитиме щоквартальні зустрічі з представниками міжнародних фінансових організацій та донорів міжнародної технічної допомоги з метою координації залучення їх допомоги для виконання плану заходів щодо реалізації Стратегії.

В процесі реалізації Стратегії функції формування та реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва будуть здійснюватися Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

Для ефективного виконання завдань, визначених Стратегією, буде створено консультативно-дорадчий орган при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України – Офіс розвитку малого та середнього підприємництва. Фінансування діяльності Офісу здійснюватиметься за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

У 2019 році планується створення Агентства з розвитку малого та середнього підприємництва (далі – Агентство), на базі зазначеного Офісу, якому будуть передані функції з реалізації політики розвитку малого та середнього підприємництва. Фінансування Агентства здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету.

За результатами моніторингу та отриманої від співвиконавців інформації Мінекономрозвитку готуватиме щоквартальні звіти про хід реалізації Стратегії. У разі потреби реалізація заходів відбуватиметься шляхом прийняття відповідних актів Кабінету Міністрів України або надання доручень Прем'єр-міністром України.

Після передачі функції реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва до Агентства здійснюватиме координацію виконання плану заходів, підготовку та проведення щоквартальних засідань робочих груп, підготовку та подання Міністерству економічного розвитку і торгівлі України для оприлюднення щоквартальних та річних звітів про хід реалізації Стратегії та плану заходів.

Координація виконання та контроль за виконанням плану заходів щодо реалізації Стратегії забезпечуватиметься Агентством.

З метою забезпечення прозорості, відкритості та неупередженості до проведення моніторингу і оцінювання ефективності реалізації цієї Стратегії може бути проведено незалежне оцінювання із залученням міжнародних експертів та

наукових установ. Результати такого оцінювання стануть основою для підготовки нової Стратегії та відповідного плану заходів після 2020 року.

Очікувані результати реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії передбачає досягнення таких індикаторів, які дозволять оцінити прогрес у реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва:

Індикатор	Поточне значення (звітний рік)	Значення-2020
Загальні цілі		
Місце України в рейтингу “Ведення бізнесу” Світового банку	80 (2016)	20
Частка інноваційних підприємств, % до загальної кількості підприємств	14,6 (2012-2014)	20
Частка витрат підприємств на науково-дослідницьку діяльність, % до ВВП	0,420 (2015)	0,426
Частка ринків із конкурентною структурою, % до загального обсягу реалізованої продукції	42,7 (2015)	49,5
Цілі, орієнтовані на МСП		
Місце України в рейтингу за результатами оцінки Індексу економічної політики у сфері МСП по усіх основних складових	5/6 або 6/6 (2015)	3/6
Частка МСП у доданій вартості за витратами виробництва, % до загального обсягу	59,0 (2015)	60,5
Частка МСП в загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг), % до загального обсягу	63,0 (2015)	66
Частка прибутку, отриманого МСП, % до загального обсягу	72,8 (2015)	78,0
Частка підприємств-	5,9	9,0

Індикатор	Поточне значення (звітний рік)	Значення-2020
експортерів, % до загальної кількості	(2014)	
Частка МСП, які впроваджують інноваційні продукти або процеси, % до загальної кількості	7,4 (2015)	7,9

З 2017 року оприлюднюватимуться нові статистичні показники, які характеризуватимуть розвиток МСП: обсяги експорту МСП за видами економічної діяльності, середня вартість експорту у розрахунку на МСП, кількість МСП, які здійснюють продажі через Інтернет, кількість один суб'єкт МСП, що здійснюють закупівлі через Інтернет, показники демографії МСП (коефіцієнт новостворених, коефіцієнт закриття та коефіцієнт плинності підприємств-роботодавців). З накопиченням достатньої статистичної бази показники можуть бути включені до вищезазначеного переліку.

Додаток 1 до Стратегії

Основні стратегічні та програмні документи, які прямо чи опосередковано впливають на розвиток малого та середнього підприємництва

	Назва документу (дата прийняття)	Основні цілі / завдання
Загальні	Стратегія сталого розвитку “Україна 2020” (12.01.2015)	<ul style="list-style-type: none"> • Сталий розвиток. • Безпека держави, бізнесу та громадян. • Відповідальність і соціальна справедливість. • Гордість за Україну в Європі та світі.
	Угода про Асоціацію між Україною та ЄС (16.09.2014)	<ul style="list-style-type: none"> • Політичний діалог та реформи. • Зовнішня політика та політика безпеки. • Юстиція, свобода і безпека. • Торгівля та пов’язані питання. • Економічне та секторальне співробітництво. • Фінансове співробітництво.
	План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік (27.05.2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна стабілізація. • Створення сприятливих умов для ведення бізнесу. • Забезпечення верховенства закону і боротьба з корупцією. • Підвищення якості державного управління та громадських послуг. • Відновлення безпеки держави і громадян.
	План заходів з дерегуляції господарської діяльності (23.08.2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Створення сприятливих умов для ведення бізнесу.
	План дій щодо підвищення позиції України у рейтингу Ведення бізнесу (16.12.2015)	<ul style="list-style-type: none"> • Досягнення стратегічної мети – топ-20 країн у рейтингу “Ведення бізнесу”.
	Стратегія подолання бідності + План заходів 2015-2016 роки (16.03.2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Поетапне зниження в Україні масштабу бідності, соціального відчуження та запровадження нових механізмів її запобігання.
	Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (06.08.2014)	<ul style="list-style-type: none"> • Посилення регіональної конкурентоспроможності. • Територіальна соціально-економічна інтеграція та просторовий розвиток. • Ефективне управління регіонального розвитку.
	Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року (19.08.2015)	<ul style="list-style-type: none"> • Усунення технічних бар’єрів в торгівлі між ЄС і Україною. • Реалізація зобов’язань України після вступу до СОТ. • Модернізація економіки за рахунок збільшення інвестицій і конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку.
	Се	Транспортна стратегія на період до 2020 року

Назва документу (дата прийняття)	Основні цілі / завдання
(20.10.2010)	соціально-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності національної економіки і рівня життя населення.
Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року (18.06.2015)	<ul style="list-style-type: none"> • Створення фінансової системи для стійкого економічного розвитку шляхом ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці, що базується на розвитку повноцінного ринкового конкурентного середовища відповідно до стандартів ЄС.
Енергетична стратегія України на період до 2030 року (24.07.2013)	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка стратегій для наступних галузей промисловості: електроенергія; ядерна енергія, вугілля, нафта і газ. • Інтеграція в енергетичний сектор Європейського Союзу.
Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (17.10.2013)	<ul style="list-style-type: none"> • Створення організаційних та економічних умов для ефективного розвитку аграрного сектора.
Реформування державної системи охорони інтелектуальної власності (План заходів) (01.06.2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Створення оптимальної, високоякісної та ефективної державної системи охорони інтелектуальної власності.

Акт з питань малого бізнесу для Європи

“Акт з питань малого бізнесу” (далі – АМБ) спрямований на покращення загального політичного підходу до підприємництва, безповоротне закріплення принципу “Спочатку думай про мале” при прийнятті політичних рішень, починаючи із регуляторних актів і закінчуючи державною службою, а також на сприяння зростанню МСП шляхом вирішення проблем, що перешкоджають їх розвитку.

АМБ, який побудовано на політичних здобутках Європейської Комісії та країн-членів Європейського Союзу (ЄС), особливо на Європейській хартії малих підприємств та сучасній політиці щодо МСП, створює нові політичні рамки, які включають існуючі інструменти для розвитку підприємництва.

Для впровадження цього амбіційного курсу Комісія пропонує розвивати політичне партнерство між ЄС та країнами-членами ЄС, які поважають принципи субсидіарності та пропорційності.

Набір із 10 принципів, що визначають концепцію та спрямованість політики як на рівні ЄС, так і на рівні країн-членів ЄС. Ці принципи є життєво необхідними для забезпечення додаткового ефекту від впровадження такої політики на рівні ЄС, створення рівних конкурентних умов для МСП та покращення законодавчого та адміністративного середовища в усьому ЄС:

1. створення середовища у якому підприємці та сімейний бізнес можуть процвітати а підприємці можуть отримувати відповідний прибуток;
2. створення умов, в яких добросовісні підприємці, що зазнали банкрутства, можуть швидко отримати свій другий шанс;
3. розробка правил, які відповідають принципу “Спочатку думай про мале”;
4. оперативне реагування державних адміністрацій на потреби МСП;
5. адаптація інструментів державної політики до потреб МСП: участь МСП у державних закупівлях та краще використання державної допомоги для МСП;
6. сприяння доступу МСП до фінансових ресурсів та розвиток законодавчого і підприємницького середовища, сприятливого для вчасного здійснення платежів при комерційних трансакціях;
7. допомога МСП з тим, щоб вони отримували більші переваги в рамках можливостей, які надає Спільний ринок;
8. сприяння підвищенню вмінь та навичок МСП та впровадженню всіх форм інновацій;
9. сприяння МСП у перетворення викликів, що постають у сфері охорони довкілля, у нові можливості;
10. заохочення та підтримка МСП у отриманні користі внаслідок розширення ринків.

Індекс економічної політики у сфері МСП

Індекс економічної політики у сфері МСП (Індекс) – це інструмент для пошуку і впровадження кращих практик для країн з економікою, що розвивається, призначений для моніторингу та оцінювання прогресу політик, спрямованих на підтримку малого та середнього підприємництва.

Індекс був розроблений Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) спільно з Європейською комісією, Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейським фондом освіти (ЄФО) у 2006 році.

В 2014-2015 роках в регіоні Східного партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусія, Грузія, Молдова і Україна) була вдруге проведена оцінка (перша оцінка проведена у 2012 році). Результатом роботи стала публікація “Індекс економічної політики у сфері МСП: Країни Східного партнерства, 2016. Оцінка застосування виконання Акта з питань малого бізнесу для Європи”.

Індекс дозволяє оцінити успішність заходів, що здійснюються країнами Східного партнерства, виходячи з десяти принципів Європейського акту з питань малого бізнесу. В процесі аналізу кожної країни Східного партнерства характеризуються сильні і слабкі сторони політики підтримки підприємництва, характеризуються наявні можливості і загрози, а також пропонується попередній план заходів щодо зміни ситуації.

Індекс демонструє, що прогрес України у сфері МСП з 2012 року був незначним (1 – нижча оцінка, 5 – вища оцінка).

Індекс економічної політики у сфері МСП, Україна (2012, 2016)

Джерело: Індекс економічної політики у сфері МСП: Країни Східного партнерства. Оцінка застосування виконання Акта з питань малого бізнесу для Європи (2012, 2016), ОЕСР.

Стосовно політики у сфері розвитку МСП варто звернути увагу на два важливі фактори. По-перше, оцінка України знаходиться в діапазоні, близькому до 2, що значно нижче рівня для кращих практик (5). По-друге, навіть порівнюючи з попередньою оцінкою по регіону, Україна відстає майже за всіма показниками, в той час, як Грузія – лідер у регіоні, а друге місце посідає Вірменія. Україна посідає перше місце лише за одним з дванадцяти показників: стандарти і технічне регулювання.

Бали України в Індексі економічної політики у сфері МСП (2016)

Показники індексу	Україна	Середній бал в країнах Східного Партнерства	Кращі показники
1. Розвиток підприємливості в процесі навчання та жіноче підприємництво	2,25	2,52	2,70 (Грузія)
2. Банкрутство та надання другого шансу для МСП	2,05	2,71	3,16 (Вірменія)
3. Нормативно-правова база економічної політики у сфері МСП	2,45	2,95	3,51 (Молдова)
4. Середовище діяльності МСП	3,81	4,01	4,33 (Грузія)
5a. Підтримка МСП і нових організацій	1,84	3,13	3,93 (Вірменія)
5b. Державні закупівлі	2,73	3,12	4,04 (Грузія)
6. Доступ МСП до фінансування	3,22	3,28	3,76 (Грузія)
7. Стандарти і технічне регулювання	4,34	3,76	Україна
8a. Навички підприємливості	2,56	2,66	3,0 (Грузія)
8b. Інновації	1,86	2,57	2,91 (Вірменія і Білорусь)
9. МСП у “зеленій” економіці	1,22	1,99	2,48 (Грузія)
10. Інтернаціоналізація МСП	1,63	2,79	3,60 (Грузія)

Джерело: Індекс економічної політики у сфері МСП: Країни Східного партнерства. Оцінка застосування виконання Акта з питань малого бізнесу для Європи (2016), ОЕСР.

Індекс економічної політики у сфері МСП містить рекомендації за п'ятьма основними напрямками:

1. Оптимізація інституційної структури, нормативно-правової бази та умов функціонування МСП:

– розробка і прийняття Стратегії та плану заходів з розвитку МСП з урахуванням ситуації в Україні, які повинні передбачати: проведення інституційних перетворень, посилення міжвідомчої взаємодії з питань економічної політики та зміцнення діалогу між державною та бізнесом; оптимізацію механізмів контролю і оцінки виконання заходів; окремі цільові заходи;

– затвердження і впровадження оновленого механізму оцінки впливу регулювання, який передбачає аналіз впливу нормативно-правових актів на МСП;

– здійснення програми дерегуляції з урахуванням потреб МСП, в тому числі оптимізація порядку реєстрації організацій (удосконалення взаємодії з податковими органами) та видачі ліцензій і дозволів, спрощення вимог до бухгалтерського обліку та документації для МСП.

2. Покращення доступу МСП до фінансування:

– подальше закріплення прав кредиторів в частині, що стосується звернень стягнень на забезпечення, контроль за виконанням судових рішень після реорганізації та реалізації прийнятих у 2013 році положень законодавства з метою збільшення коефіцієнту повернення заборгованості;

– розширення доступу до переліку рухомого майна з Державного реєстру застав рухомого майна України в режимі онлайн, спрощення порядку користування ним та підвищення достовірності представлених у ньому даних;

– удосконалення нормативно-правової бази венчурного фінансування, в тому числі започаткування роботи з інституційними інвесторами, розширення можливостей виходу та посилення захисту акціонерів;

– впровадження системи кредитних гарантій для МСП при можливій участі міжнародних фінансових організацій на початковому етапі.

3. Сприяння розвитку підприємливості та удосконалення підприємницьких вмінь:

– посилення провідної ролі Міністерства освіти і науки в питаннях розвитку підприємливості в процесі навчання, визначення “посла” з питань розвитку підприємливості в процесі навчання (наприклад, заступник Міністра, голова парламентського комітету з освіти або великий підприємець з хорошими навичками популяризації);

– незалежна оцінка основних видів діяльності Шкільної академії підприємництва з метою визначення аспектів, які необхідно покращити (підприємницький досвід) і які необхідно включити у формальну систему освіти;

– розвиток успіху у сфері інституційної підтримки підприємницької діяльності жінок, в тому числі збір більш точних та достовірних даних про перспективи жінок-підприємців;

– збір даних про потреби у підприємницьких вміннях МСП за рахунок організації регулярних опитувань та створення галузевих робочих груп; повідомлення актуальної інформації політичним діячам (державних і приватним) навчальних закладів.

4. Підвищення конкурентоспроможності МСП:

– розробка і реалізація плану заходів з розвитку привітного ринку послуг для бізнесу, вивчення можливих варіантів державної підтримки (наприклад, інформаційний інтернет-портал для МСП);

– перегляд існуючих структур і розробка стратегічної та інституційної бази інноваційної політики, реалізація програм підтримки спільно з приватним сектором;

– розширення участі МСП у державних закупівлях;

– пропозиція регуляторних і фінансованих стимулів для екологізації МСП.

5. Сприяння інтернаціоналізації МСП:

- подальше удосконалення систематичного нагляду за ринком, реалізація Стратегії розвитку системи технічного регулювання, посилення інституційної спроможності національного органу стандартизації;
- перегляд існуючої експортної політики, розробка і реалізація програми розвитку експорту: розгляд можливості створення нової інституційної структури і впровадження експортного фінансування та цільових заходів підтримки.

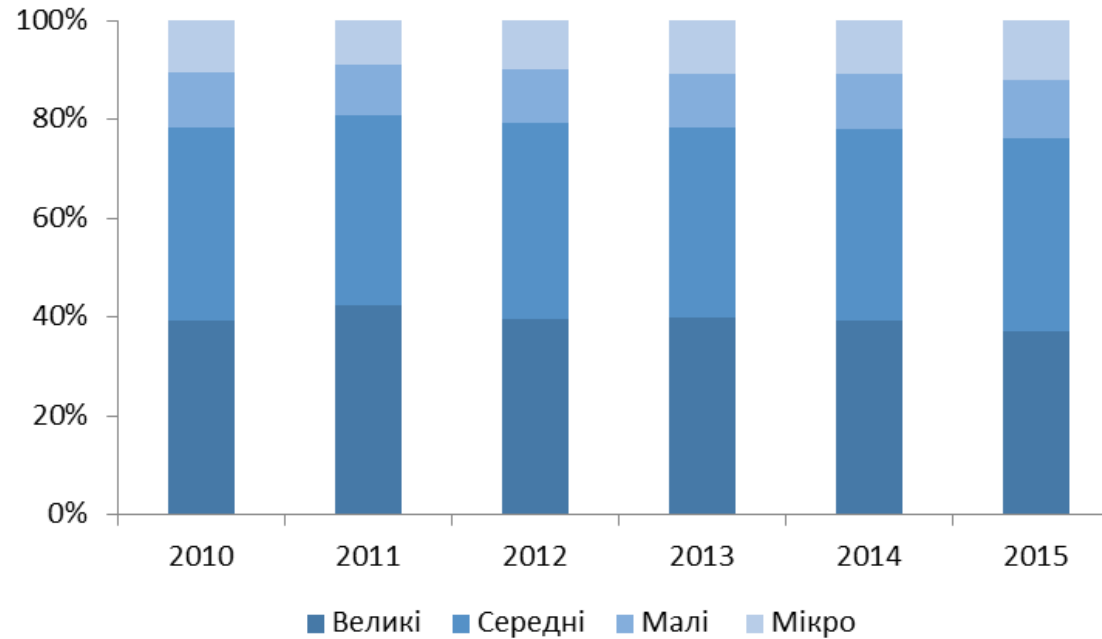
Кількість суб'єктів господарювання з розподілом за їх розміром в Україні у 2010-2015 роках

Рік / Показник	Великі		Середні		Малі (без урахування мікропідприємств)		Мікропідприємства		Разом	
	од.	приріст, %	од.	приріст, %	од.	приріст, %	од.	приріст, %	од.	приріст, %
2010	586	-	21 338	-	68 316	-	2 093 688	-	2 183 928	-
2011	659	12,5	21 059	-1,3	71 083	4,1	1 608 819	-23,2	1 701 620	-22,1
2012	698	5,9	20 550	-2,4	68 103	-4,2	1 510 776	-6,1	1 600 127	-6,0
2013	659	-5,6	19 210	-6,5	65 021	-4,5	1 637 180	8,4	1 722 070	7,6
2014	497	-24,6	16 618	-13,5	55 159	-15,2	1 859 887	13,6	1 932 161	12,2
2015	423	-14,9	15 510	-6,7	47 555	-13,8	1 910 830	2,7	1 974 318	2,2

Примітка: Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: Державна служба статистики України, розрахунки Мінекономрозвитку.

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання з розподілом за їх розмірами в Україні у 2010-2015 роках

Примітка: Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: Державна служба статистики України, розрахунки Мінекономрозвитку.

Додаток 6 до Стратегії

Показники діяльності суб'єктів господарювання підприємств в Європейському Союзі та Україні
% до загальної суми по кожному показнику

Суб'єкт господарювання / Показник	Кількість суб'єктів господарювання				Кількість зайнятих працівників				Додана вартість			
	ЄС-28	Німеччина	Польща	Україна	ЄС-28	Німеччина	Польща	Україна	ЄС-28	Німеччина	Польща	Україна
Мікро-підприємства	92,70	82,16	95,03	96,78	29,20	18,93	36,26	32,18	21,10	15,41	17,94	4,76
Малі	6,10	14,87	3,82	2,41	20,40	23,43	14,47	11,74	18,20	18,07	14,19	10,92
Середні	1,00	2,48	0,95	0,79	17,30	20,41	18,20	35,19	18,50	19,66	20,19	41,23
Мале і середнє підприємництво	99,80	99,51	99,80	99,98	66,90	62,77	68,93	79,11	57,80	53,41	52,32	56,91
Великі	0,20	0,48	0,20	0,02	33,10	37,23	31,08	20,89	42,20	46,86	47,68	43,09

Примітка: Для порівняння використані останні наявні статистичні дані (ЄС-28 – 2014 р., Україна, Польща та Німеччина – 2015 р.).
Джерело: Державна служба статистики України (дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції), Європейська комісія.

Додаток 7 до Стратегії

Додана вартість за витратами виробництва та зайнятість у суб'єктів господарювання з розподілом за їх розмірами за видами економічної діяльності в Україні у 2015 році

Вид економічної діяльності / Суб'єкт господарювання	Великі		Середні		Малі (без урахування мікропідприємств)		Мікропідприємства		Мале і середнє підприємництво	
	додана вартість, % до загального підсумку	зайняті працівники, % до загальної суми по виду діяльності	додана вартість, % до загального підсумку	зайняті працівники, % до загальної суми по виду діяльності	додана вартість, % до загального підсумку	зайняті працівники, % до загальної суми по виду діяльності	додана вартість, % до загального підсумку	зайняті працівники, % до загальної суми по виду діяльності	додана вартість, % до загального підсумку	зайняті працівники, % до загальної суми по виду діяльності
Промисловість	51,7	36,3	30,3	45,7	13,6	8,5	8,9	9,5	24,0	63,7
Оптова та роздрібна торгівля ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	20,1	11,2	24,3	15,0	24,5	9,4	32,1	64,4	25,5	88,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	10,5	50,0	7,9	24,5	6,0	7,7	7,1	17,8	7,4	50,0
Професійна, наукова і технічна діяльність	6,8	2,1	3,2	28,1	5,1	14,6	8,4	55,2	4,4	97,9
Інші послуги	5,5	-	19,2	-	23,2	-	29,2	-	21,4	-
Сільське, лісове та рибне господарство	4,1	7,5	12,4	53,9	20,5	18,2	10,6	20,4	13,6	92,5
Будівництво	1,3	1,2	2,7	38,5	7,1	27,4	3,7	32,9	3,7	98,8

Примітка: Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: Державна служба статистики України, розрахунки Мінекономрозвитку.

Показники діяльності суб'єктів господарювання в Україні за регіонами у 2015 році

Область / Показник	підприємства		фізичні особи-підприємців	
	кількість суб'єктів у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	кількість зайнятих працівників, % до загальної кількості	кількість суб'єктів у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	чисельність зайнятих, % до загальної кількості
Україна	80	100,0	381	100,0
Вінницька	59	2,5	445	4,3
Волинська	54	1,7	419	2,9
Дніпропетровська	83	10,9	403	8,4
Донецька	28	7,0	135	3,4
Житомирська	53	1,9	416	3,2
Закарпатська	49	1,3	426	3,3
Запорізька	82	4,5	454	4,8
Івано-Франківська	57	1,5	344	3,2
Київська	105	5,7	465	4,8
Кіровоградська	79	1,6	351	2,1
Луганська	15	1,9	81	1,1
Львівська	74	5,6	401	6,4
Миколаївська	91	2,0	409	2,7
Одеська	100	5,2	455	6,1
Полтавська	70	3,6	386	3,8
Рівненська	45	1,4	327	2,6
Сумська	52	1,9	356	2,7
Тернопільська	48	1,3	371	2,6
Харківська	92	6,8	537	8,7
Херсонська	75	1,4	396	2,6
Хмельницька	54	1,8	456	3,6
Черкаська	67	2,2	376	3,1
Чернівецька	45	0,8	481	2,5
Чернігівська	57	1,7	363	2,4
м. Київ	302	23,8	527	8,7

Примітка: Без урахування результатів діяльності бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: Державна служба статистики України, розрахунки Мінекономрозвитку.

Україна та інші країни у рейтингу “Ведення бізнесу-2017”

Джерело: Світовий банк (2016), рейтинг Ведення бізнесу-2017

Україна у рейтингу “Ведення бізнесу-2017”

Джерело: Світовий банк (2016), рейтинг Ведення бізнесу-2017

SWOT-аналіз МСП в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Легкість реєстрації бізнесу • Конкурентна вартість праці • Високоякісний людський капітал • Значна кількість людей з освітою в ІКТ • УА, ПВЗВТ та нові угоди про вільну торгівлю • Покращення бізнес-клімату за рахунок ефективного регулювання • Успіх в усуненні бар'єрів в торгівлі, адаптація до стандартів ЄС • Покращення в сфері державних закупівель • Великий внутрішній ринок • Податкова система із низькими податками та спрощеною звітністю • Вигідне географічне розташування • Розповсюджене дистанційне навчання, включно з питань підприємництва • Розширена участь громадськості в розробці політики 	<ul style="list-style-type: none"> • Неприятлива макроекономічна ситуація • Високий рівень корупції та регуляторного тиску • Відсутність Стратегії розвитку МСП • Нерозвинена культура підприємництва • Брак освіти та підготовки відповідно до потреб МСП • Відсутність доступного, довготривалого фінансування • Невеликий обсяг доданої вартості МСП • Розірвані ланцюги вартості, в основному через триваючий конфлікт • Високий рівень тиску адміністративного регулювання / витрати на нього • Низька енергоефективність • Відсутність Агентства, що здійснює реалізацію політики щодо МСП • Низький рівень інтернаціоналізації МСП • Високий рівень тінізації економіки • Складності при закритті бізнесу • Спрощена система оподаткування перешкоджає росту МСП • Низька купівельна спроможність населення
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • УА, ПВЗВТ та угоди про вільну торгівлю відкривають нові ринкові можливості • Сильна підтримка з боку ЄС, донорів та МФУ • Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" та комплексна програма реформування • Подальший розвиток публічних закупівель • Активне використання Угоди про державні закупівлі • Участь у програмах Горизонт-2020 та COSME • Повна інтеграція до Європейської мережі підприємств • Швидке зростання сектору ІКТ та ступеню інформатизації; • Швидке зростання переробної промисловості • Банківський сектор, спроможний кредитувати МСП • Зростаючий інтерес до енергоефективності • Процеси зміцнення об'єднань підприємців • Краща координація сторін, які надають підтримку МСП 	<ul style="list-style-type: none"> • Загострення військового конфлікту • Повільне відновлення економіки або нові макроекономічні потрясіння • Повільна реалізація програм реформування • Адаптація ініціатив розвитку МСП без наявного фінансування • Нестабільне законодавство • Соціальні заворушення

Орієнтовний макет плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва
в Україні на період до 2020 року

№ з/п	Зміст заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Індикатор виконання	Джерела фінансування
1	...	...	...	...	...
2	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...